

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Stylistické a psychologické rozrůznění monologů v knize *Sebranci*
Stylistical and Psychological Diversification of the Monologues in the
Book *Sebranci*

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. František Hrdlička

Autorka bakalářské práce: Michaela Klepáčková

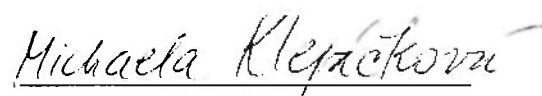
Přátelství 572/1, Mariánské Lázně, 35301

Specializace v pedagogice, angličtina a čeština pro vzdělávání,
bakalářské prezenční studium

Rok dokončení bakalářské práce: 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou práci vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 8.4. 2009

Handwritten signature of Michaela Klepáčková in cursive script, underlined.

Michaela Klepáčková

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Uvedení do problematiky	3
2.1 Kdo jsou sebranci?	3
2.2 Mýtická povaha příběhu sebranců	4
2.3 Vztah Bílého divadla a prózy <i>Sebranci</i>	5
3. Monology	7
3.1 Charakter a funkce monologů	7
3.2 Struktura rozboru monologů	8
3.3 Rozbor jednotlivých monologů.....	11
3.3.1 Uměnovědec (str. 22-25).....	11
3.3.2 Madla Rambousková (str. 28-30)	12
3.3.3 Průvodce v ledažínském muzeu (str. 32-34)	13
3.3.4 Asi Odolen (str. 41-43)	15
3.3.5 Martin (str. 48-49)	16
3.3.6 Asi Jitka (str. 52-56)	18
3.3.7 Výrostek na rekreaci (str. 58–63)	19
3.3.8 Venkovský klouček (str. 69-71)	21
3.3.9 Luciina matka (str. 79-83)	22
3.3.10 Gabriel, dobrodruh (deník); (str. 84-85)	24
3.3.11 Tomáš (str. 88-90)	25
3.3.12 Kamil (str. 90-96)	26
3.3.13 Lucie (str. 97-98)	28
3.4.14 Pověřenec ministerstva osvěty a vnitřního pořádku (oběžník); (str. 106-107)	29
3.4.15 Asi Vlasta, po letech (str. 107-116)	31
3.4.16 Pouliční zpěvák (str. 116-119)	33
4. Závěr.....	35
5. Použité zdroje	36
6. Resumé	37
6.1 Česky	37
6.2 Anglicky	38
7. Klíčová slova	39
8. Obrazová příloha	40

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je rozebrat monology, jež utváří knihu autorů F. Hrdličky a Z. Bratršovské *Sebranci*. Mým úkolem je postihnout psychologické a stylistické rozrůznění monologů v tomto díle. Z celkových třiceti šesti monologů, jež kniha obsahuje, jsem si k tomuto záměru vybrala šestnáct.

Tyto dvě roviny - psychologickou a stylistickou - nelze beze zbytku rozdělit. Jedna totiž ovlivňuje druhou a naopak, navzájem se prorůstají, stejně tak jako hlediska autorů, postav a čtenáře, a lze jen stěží říci, která je příčinou a která důsledkem. Autoři knihy každé promlouvající postavě vždy vymezí určité specifické místo a úlohu ve světě *Sebranců* a dle něj postavu zformují po psychologické stránce. Podle té pak její promluvu obdaří určitým jazykově-literárním stylem. Na jeho základě pak čtenář může zas zpětně dešifrovat pravděpodobný psychologický profil postavy. To bylo i mou snahou. Celkově jde vlastně o zvláštní hru autorů se čtenáři. Čtenářova úloha v ní je téměř detektivní, stejně jako povaha celého příběhu sebranců. Každá promlouvající postava je vlastně sub-autorem svého monologu, jež tvoří v závislosti na mnoha faktorech. Jeho či její styl vyjadřování se odvíjí od objektivních i subjektivních faktorů, působících v „době“ vzniku toho kterého monologu. Tyto faktory i tuto dobu se snažím zachytit a popsat je.

Toto téma jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala proto, že mě kniha *Sebranci* zaujala nejen tím, o čem pojednává, ale i tím, jak je zkonstruována. Vyjma Čapkovy noetické trilogie jsem se dosud nesetkala s tímto mozaikovitým způsobem vyprávění. Ke svému překvapení jsem zjistila, že mi maximálně vyhovuje pro napětí, jež vytváří, a pro prostor, jež ponechává čtenáři k vytvoření vlastního názoru. I tematika této knihy je mi blízká. Komunita sebranců, jakožto česká obdoba celosvětového hnutí hippie, je kontroverzní a provokující svou sociální zvláštností. V české literatuře se odraz tohoto hnutí příliš neobjevuje a pokud ano, jde spíše o jeho trampsky a undergroundově laděnou tématickou odnož.

Z pedagogického hlediska je text zajímavý pro svou náročnost. Myslím, že tento způsob podávání příběhu je podnětný pro čtenáře (potažmo studenty), protože si vyžaduje jeho aktivní účast na čteném. Text také klade nároky na paměť a vyžaduje schopnost kritického myšlení. Práce s takovýmto textem může obohatit výuku tím, že jakožto něco nezvyklého, nového a svěžího, má text i přes svou obtížnost potenciál přinášet radost z poznání a z vlastního aktivního objevovatelského postoje k literatuře.

2. Uvedení do problematiky

2.1. Kdo jsou sebranci?

Aby byla tato studie a její smysl čtenáři správně pochopen, je nutné alespoň nastínit, kdo sebranci jsou. Jedná se o postavy, o kterých kniha *Sebranci* vypovídá a které, společně s dalšími postavami, v knize promlouvají. Z jejich monologů a z monologů ostatních různých postav v knize (které k sebrancům vždy mají alespoň nějaký vztah) si čtenář může poskládat jejich příběh.

Sebranci jsou uskupení neobyčejných lidí, žijících mimo civilizaci svérázným, poněkud cikánským až hippiesáckým způsobem života. Nepracují, nemají závazky a volně se pohybují krajinou. Živí se náhodnými drobnými krádežemi a loupežemi. Občas používají násilí, které je ale „funkční“, tj. potřebné k dosažení jejich cíle plného a svobodného života. Do jejich komunity se lidé dobrovolně přidávají a zase odcházejí. Žijí v ní pospolu muži a ženy a vedou čilý sexuální život, ustálené partnerské soužití ale vzniká jen velmi zřídka.

Ve svém vývoji měli několik etap: v té první, iniciační, jsou jen tři a jejich volný život nepřežije léto. Jsou pozavíráni do převýchovného ústavu v Kaboníně, kam postupně přibudou další „nepohodlné živly“. S pomocí pofiderního psychologa Odolena se chovancům podaří z léčebny uprchnout. Zde začíná jejich druhá fáze: volné putování krajinou. Začínají si říkat sebranci a vytváří víceméně ustálenou komunitu. Od doby, co uprchli z léčebny, jim je v patách policie, ale i když má mezi sebranci své informátory, nemůže je dopadnout, protože lidé je kryjí a podporují poskytováním potravy a noclehu. Po několika letech se sebranci usadí na záměčku Strž, když její dva staré obyvatele umučí hladu. Poté nastává rozklad jejich společenství (třetí fáze). Dva z nich – pár – Strž opustí a chtějí pokračovat v původním způsobu života sebranců, ale jsou dopadeni (k tomu policii pomůže nalezený deník jednoho ze sebranců), stejně jako většina ostatních. Zátahu inspektora Peroutky se vyhnou přinejmenším dva sebranci: Vlasta a Vojta. Vlasta to dokáže díky své chladnokrevné statečnosti, s níž zapálí Strž i s tělem své sestry, již uspí, a pak se celý život vydává za ni. Postavy Vojty a Vlasty se znovu po letech setkávají, což je zachyceno v prologu a epilogu, jež jako jediné nejsou tvořeny monology, nýbrž dialogem s minimem popisu. Odkaz sebranců přežívá ve Vlastině neteři Markétě, jež zpívá jejich píseň kamarádkám na táboře, neznaje celou pohnutou historii těch, co si ji vymysleli.

2.2. Mýtická povaha příběhu sebranců

Slovo mýtus má mnoho významů a mnoho obsahů a interpretací. Obecně vzato je to příběh se symbolickým nebo náboženským významem, shrnující obecnou lidskou zkušenost. V přeneseném slova smyslu je to neskutečný příběh, výmysl. Sebranci balancují na této hraně. Pro mnoho lidí v okolí byli jen smyšlenkou, jiní naopak dokázali vnímat symbolickou výpověď jejich příběhu. Sebranci dokazují, že mýtus není zastaralý a v dnešní době již nepotřebný fenomén: „*Mýtus nelze považovat za vyčerpanou záležitost dosavadních dějin lidstva: věčná současnost mýtu neznamená pouze jeho ahistorickou vnitřní strukturu (spojenou s jazykem), ale též vznikání nových mýtů umožňujících identifikaci s celkem skutečnosti, praktickou orientaci v ní a sociální interakci.*“ (Wikipedie). A právě takto funguje příběh sebranců v jejich literárním světě. Procházejí krajinou, zjevují se a zase beze stopy mizí. Jsou nezachytitelní, ale snadno zapamatovatelní. Vkrádají se do povědomí jednotlivých lidí a potažmo celé země. Jsou novodobým mýtem.

Pro knihu *Sebranci* je charakteristické, že v ní naprosto chybí jakékoli údaje, jež by příběh situovaly do konkrétního roku či alespoň dekády. „*Kniha vznikla v první polovině sedmdesátých let, svou dobu však nepopisovala, nýbrž ji transformovala do fantaskního, groteskního, takřka pohádkového časoprostoru, v němž je „normální“ konfrontováno s abnormálním. Motiv sebranců je především motiv literární, jehož zdroj je v báječných a hájných historkách o loupežnících a jejich svobodě, slávě a pádu.*“ (P. Janoušek, 1992, 2). Existence skupiny sebranců vůbec, stejně jako povaha a jednání každého z nich, totiž byly mnohými svými „soudci“, kteří promlouvají v některých monologích, nahlíženy jako něco abnormálního, tedy divného, cizího, vychýleného od průměru. Jakkoli tuto abnormalitu tito „soudci“ vnímali jako cosi škodlivého, je nábílední, že právě ona umožnila zformování a existenci sebranců, stejně tak jako byla nutná ke vzniku mýtu, jež se kolem nich vytvořil. Sebranci si svou abnormalitu nesli již každý sám ve své povaze (přecitlivělost, sebevražedné sklony, básnictví, labilitu, přílišnou nadšenost či apatii, nezřízenou touhu po svobodném a naplno žitém životě) již od počátku a v době po zformování jejich skupiny se tato každá singulární abnormalita vtělila do zvláštní povahy jejich celku. Právě proto, že jiným připadali tak nepochopitelně jiní, o nich vznikaly různé fámy – ať už ze závidy, zášti či nepochopení. Je ale samozřejmě velmi relativní, co bude označeno za normální a co už za odchýlené – abnormální. Příběh a osud sebranců nás nutí klást si otázky: kdo určuje, co je normální? Pokud většina, znamená to, že kvantita vítězí nad kvalitou? Je „normální“ to správné a to pravdivé? Tyto otázky a mnoho dalších si kladou nejen čtenáři, ale kladli si je jistě i sebranci sami a dokonce se jimi možná zabývaly postavy promlouvající v knize, jichž

se fenomén sebranců byt' jen dotkl. Ti, co na ně neuměli nebo nechtěli odpovídat, právě dali vzniknout falešným obrazům o sebrancích: pomlouvám a fámám. Vždyť přehánět a dobarvovat je lehčí a populárnější než zamyslet se a snažit se najít pravdu a přijmout ji.

Čtenář, obeznámen s charakterem období a místa, v nichž kniha vznikala, tedy v normalizačním Československu sedmdesátých let, si příběh nejspíš do této doby automaticky zasadí. V době normalizačních sedmdesátých let byla touha lidí uprchnout ze zideologizované, povrchní a odlidštěné společnosti a uchýlit se k nezávislému životu ve volné přírodě obzvlášť nutková a obzvlášť pochopitelná. Přesto autorům nešlo o vyličení příběhu konkrétních lidí na pozadí konkrétní doby a společensko-politické situace. Některé vnější znaky (např. existence aut, speleologie a jiných výdobytků moderní doby) naznačují situovanost děje do druhé poloviny dvacátého století, ale jak říká P. Bílek (1996, 119n.), „*Text není přesně dobově ani společensky zakotven, takže umožňuje čtenáři, aby jej pochopil jako otevřenou diskuzi o smyslu takzvané alternativní existence a moderní společnosti.*“

Časová neurčenost je jen jedním z rysů, které vytváří mýtickou povahu příběhu sebranců. Také to, že se o sebrancích šířily mezi lidmi různé senzační, avšak nepodložené zvěsti, přispělo k absorpci jejich příběhu do všeobecného povědomí a k jejich mytizaci. Dalším dokladem této mytizace je poslední monolog v knize: vystoupení mluvčího, který o sebrancích zpívá kramářskou píseň.

2.3. Vztah Bílého divadla a prózy *Sebranci*

Vznik díla *Sebranci* je skrze své autory svázán s alternativní divadelní scénou sedmdesátých let - Bílým divadlem. František Hrdlička byl jeho iniciátorem a vůdčí osobností, Zdena Bratršovská jeho skalní a nadšenou členkou.

Bílé divadlo bylo více než jen obyčejná divadelní scéna, fungovalo totiž také jako „*rozsáhlý výzkum psychologický, sociální, terapeutický a metodologický; měl vést k poznání, pojmenování a využití jevů, vznikajících v rámci soužití a spolupráce skupiny lidí, jejichž cílem je nalézt prostor vnitřní svobody a zahrát jakoukoli dramatickou obecně lidskou situaci.*“¹ V jeho souboru se sdružovali lidé – herci i neherci – kteří byli ochotni opustit svá zaměstnání, částečně i rodiny a přátele a jít za poznáním sebe sama cestou

¹ Výňatek ze seminární práce Petry Kohutové, uvedený v: BRATRŠOVSKÁ, Zdena, HRDLIČKA, František.

Zpráva o Bílém divadle. Nakl. H&H, Jinočany, 1998, str. 25.

divadelního vyjádření. Toto vzdání se závazků a odhodlání vystavit sebe sama extrémním situacím měli členové Bílého divadla společně s literárními postavami sebranců.

Poté, co Bílé divadlo bylo režimem stíháno a jeho členové obviněni z příživnictví, bylo jasné, že je nutné přikročit k „výměně nástrojů“ (J. Honzík, 2007, 128), tzn. divadelních za literární, což vedlo ke vzniku literárnímu autorskému duu Hrdlička – Bratršovská. Tato dvojice „hledala optimální možnosti alternativních forem lidské existence, nekompromisně odmítala všechny establishmenty, konvence, rituály a uzance.“ (ibid., 128) Navzdory těmto ušlechtilým cílům se o příslušnících Bílého divadla šířily po československé kulturní scéně začátku sedmdesátých let různé nehorázné zkazky: říkalo se o nich, že jsou to západní agenti, že jsou pokusnými králíky imperialismu, nebo že pořádají nikdy nekončící sex-párty.

Právě jako reakce na tyto fámy bylo napsáno dílo *Sebranci*. Autoři do něj vtělují svou zkušenost z divadelních prken a místo aby se snažili fámy vyvrátit, spíše je knihou přiživí. Vztah Bílého divadla a knihy *Sebranci* také vystihuje J. Suk (2005): „*Sebranci jsou sugestivní reflexí jedné nezanedbatelné životní a tvůrčí zkušenosti obou autorů, kteří se s řadou (...) performerů existence setkali v komunitě tzv. Bílého divadla. Přesněji řečeno, sebrali se nebo se usebrali (...) v onom společenství, které vzdáleně připomínalo divadelně otevřenou aktivitu, avšak nemělo v prvním plánu produkovat představení, ale spíš sestupovat do hloubi duše a srdce těch, kteří vědí, že život sám je jedno velké theatrum mundi.*“

V chování těchto dvou komunit najdeme určité podobnosti a souvislosti, ať už jsou to výpravy do přírody či provádění různých neobvyklých rituálů a nastolování neobvyklých situací a pravidel. „*Soubor (...) funguje jako extremistická komunita, která podniká cesty do lesů a hor, neustále provádí různé modelové situace a snaží se tím vším proniknout k autentickému člověku, což znamenalo vyvázat se z konvencí a zbavit se nedůvěry i lehkověrnosti. Základní krédo tvořila hesla: Nelhat si, ničeho se nebát, Nic si neošklivit.*“ (M. Doležalová, 4)

Bílé divadlo a komunita sebranců se nejen podobaly, ale i v mnohém lišily. Hlavní odlišností je samozřejmě to, že Bílé divadlo reálně existovalo, kdežto příběh sebranců je literární fabulí. Bílé divadlo se od sebranců také lišilo „*přísnou až asketickou kázní a organizací, přesně promyšleným a důsledně dodržovaným programem, soustavným pracovním a cvičebným nasazením, vysokou výkonností a cílevědomostí, nechutí k prázdnému marnění času*“ (J. Honzík, 2007, 127), zatímco sebranci byli spíše anarchisté.

3. Monology

3.1. Charakter a funkce monologů

Kniha *Sebranci* má rámcovou kompozici. Skládá ze tří částí, značených římskými číslicemi. V rámujičích částech I a III (prolog a epilog) je vyličen kratičký příběh, který se odehrál dávno potom, co se sebranci rozpadli a v němž se po letech dva z nich potkají. Vlastní tělo knihy, nejdůležitější a nosnou část *Sebranců*, tvoří třicet šest monologů, které představují část II.

Tyto monology jsou jako střípky, z nichž je možno poskládat mozaiku celého příběhu sebranců. Promlouvá v nich pestrá směsice lidí, kterých se fenomén sebranců nějak dotkl: členové sebranců, ať už přítomní či bývalí, policejní inspektor, rodiče, známí, odborníci, náhodní svědci atd. Tyto postavy se diametrálně liší. Nejsou nijak představeny či autory blížeji popsány. Čtenář má k dispozici jedine a pouze jejich promluvu k tomu, aby si udělal představu jak o postavě samotné, tak o její interakci se sebranci a důležitosti její role. Jejich několikaslovnou charakteristiku najde jen v obsahu. Jak říká o postavách P. Janáček (1992, 2), „*Ve vlastním textu je charakterizuje jazyk: tu mluví mateřská naivita, tamhle úřednická nabubřelost, tady zase klamavá policejní žoviálnost, jinde touha hledat cosi nového, i kdyby to leželo až za prahem smrti.*„

Řazení monologů se neděje podle žádného čtenáři zjevného klíče. Není chronologické ani retrospektivní či tématické. „*Snad i záměrně nejsou tyto promluvy dostředné, vzájemně se nedoplňují, nepodmiňují ani nerealizují, spíše se jen souřadně setkávají. Čtenářův zájem se proto přesunuje od abnormality sebranců k autorským variacím na „normalitu“, k reakcím těch „druhých, normálních“ (jimiž se stali i bývalí členové poté, co skupinu opustili.*“ (P. Janoušek, 1992, 15) Tato nahodilost je ale dle mého názoru zdánlivá a ve skutečnosti je cílenou snahou autorů zvýšit vnitřní pnutí v textu a tím i napětí ve čtenáři. Myslím si, že není pravda, že se promluvy vzájemně nedoplňují. Pozornému čtenáři s dobrou pamětí by nemělo uniknout, že ač jsou vždy určité dva či tři monology od sebe v knize vzdáleny, doplňují se dokonale jako dva kusy rozbité vázy. Lze najít konkrétní dvojice (Lucie a její matka, Kamil a Jitka atd.), které nahlíží jednu a tutéž situaci či jev z naprosto opačného úhlu pohledu a dodávají nám k ní také informace v druhém monologu chybějící. A právě tato neslučitelnost náhledů dává čtenáři možnost si na škále, jejíž dva konce tyto náhledy představují, zvolit bod svého vlastního úhlu pohledu.

Kniha je fascinující právě tím, jakou obohacující pluralitu náhledů na jeden fenomén a vůbec na svět čtenářům v monologích nabízí, a zároveň tím, že se nepřiklání na ničí stranu. Naopak, měří každému stejným metrem a

navíc si od promlouvajících subjektů dokáže udržet patřičný odstup. Autorské duo Hrdlička – Bratršovská dokáže vyhmátnout ze zdánlivě obyčejných lidí to nejzajímavější. Dokáží se jim díky svému erudovanému vhledu do psychologie takzvaně „dostat na kopytka“. A jak ve svém doslovu k *Sebrancům* píše J. Honzík (2007, 131), „*Vydatně jim v tom pomáhá jejich spolehlivý, takřka neomylný cit pro češtinu, pro úrodné jiskření mezi její spisovnou normou a jejími nesčetnými hovorovými variantami, odhad, kdy sáhnout po nápodobě estétsky nabubřelé krasomluvy a kdy naopak po suchopárně naukovém ptydepe, kdy volit raději předměstsky uličnický slang, kdy funkcionářsky rádobý rozšafný rozklad, kdy po sousedsku rozvláčné, nářečními relikty prostoupené povídání.*“ Toto mnohohlasí postav však při čtení této knihy klade důraz na aktivní roli čtenáře, který se stává partnerem mluvčích a ne jen pasivním příjemcem faktů. Nejenže si celkový příběh sebranců musí sám aktivně poskládat z informací rozsypaných napříč monology, ale sám by si měl vytvářet obraz o jednotlivých promlouvajících subjektech. Čtenář si může pro sebe složit svou vlastní verzi příběhu, která je podle něj nejpravděpodobnější, či se může ztotožnit s úhlem pohledu některé z postav. Ale ani poté se mu zdaleka nedostane odpovědi na všechny jeho otázky, což je kouzlem této knihy.

Janoušek ve svém článku zdůrazňuje úlohu autorské tvořivosti v *Sebrancích*: „*Motiv sebranců je pouze jakýmsi lakmusovým papírkem, jehož pomocí se autorům jednotliví mluvčí vybarvují – nástrojem, jímž byla do zobrazitelného pohybu uvedena nehybná společenská realita. Filosofická problematika i hodnotová konfrontace tu ustupují autorské hře s motivy, nápady, žánry, radosti ze samotného aktu vymýšlení a psaní.*“ (P. Janoušek, 1992, 15) S jeho názorem souhlasím, jen v jednom detailu se s ním názorově rozcházejím: autorské hře s motivy výše uvedené entity ustupovat nemusí, spíše se spolu s ní snoubí. Bohatost žánrů a literárních postupů jako by nebyla pouhým nástrojem k budování příběhu, ale spíš jeho právoplatným partnerem.

3.2. Struktura rozboru monologů

Při tvoření stylistického a psychologického rozboru monologů jsem postupovala podle následující osnovy. Vzhledem k tomu, že monology se v mnoha ohledech různí a že některé rysy jsou pro téma mé studie relevantnější než ostatní, jsou jednotlivé odstavce, pojednávající o následujících rysech, nanejvýš dlouhé. Někdy se objeví i náznak jejich splývání, protože nebylo možné ani žádoucí je striktně oddělit.

- ❖ Faktický vztah promlouvající osoby k Sebrancům
- ❖ Její osobní vztah k nim a názor na ně
- ❖ Forma, žánr, grafická podoba
- ❖ Stylistické rysy a zvláštnosti
- ❖ Faktický obsah výpovědi
- ❖ Jak všechny předchozí body charakterizují postavu
- ❖ Přínos monologu k celku

Vzhledem k limitovanému rozsahu bakalářské práce jsem nezpracovala všech šestatřicet monologů, ale vybrala jsem z nich šestnáct, jež se mi zdály pro cíle splnění zadání práce nejvhodnější. Snažila jsem o takový výběr, který by nevynechal z žádného typu monologů. Tyto typy by se daly vymezit podle kritérií jako je psanost/mluvenost, připravenost/nepřipravenost, intencionalita/neintencionalita, věk mluvčích, jejich vztah k sebrancům, vzdělání, povolání, příslušnost k určité sociální vrstvě atd. Při řazení monologů ve své práci jsme zachovala jejich pořadí, které nastolili autoři knihy. Myslím, že by bylo neefektivní snažit se zkonstruovat nějaký klíč k tomu, jak je seřadit jinak.

Vzhledem k tomu, že má bakalářská práce není typu výzkumného ani kompilačního, ale je rozbohem, citace se v samotném těle práce objevují jen poskrovnu. Naopak jsem jich hojně použila v následujících shrnujících a vysvětlujících kapitolách.

POZNÁMKA:

Při rozboru jednotlivých monologů ve své studii cituji pro demonstraci určitého jevu slova či slovní spojení z primárního textu Sebranců. Graficky tato slova odlišuji kurzívou. Přímou za názvem monologu, jež je vždy zároveň jménem v něm promlouvající osoby, uvádím čísla stránek, na nichž je možno monolog v knize Sebranci nalézt. Konkrétně se jedná o vydání v nakladatelství PROTIS z roku 2007. Z důvodu lepšího plynutí textu za každým slovem již znovu neznačím, odkud je citováno.

Bylo nutné graficky odlišit rozdílný význam slov sebranci a Sebranci. Zvolila jsem následující způsob: toto slovo s malým počátečním písmenem označuje onu skupinu lidí, o níž se v knize vypráví, naopak slovo Sebranci s velkým S je názvem knihy. Název knihy je navíc psán kurzívou. K použití označení komunity sebranců malým počátečním mě nevedla nedostatečná úcta k této fiktivní skupině lidí, ale fakt, že jsou tak označeni v samotném textu, když sebrance jedna z jejich členů na straně 58 představuje. „*A jedna holka s vystouplýma lícníma kostma řekla, My jsem sebranci.*“

3.3. Rozbor monologů

3.3.1. Uměnovědec (str. 22-25)

Uměnovědec, vzdělaný muž vyššího věku, promlouvající v tomto monologu (přednášce), sebrance nikdy neviděl, nesetkal se s nimi. Dokonce se o ně nikdy nezajímal a ve své přednášce o nich mluví jen proto, aby jejich existenci svým studentům vymluvil. Sebranci mu slouží jen jako jev, jako bezmocná látka, na níž posiluje své uměnovědné ego. Nevypovídá o nich a o jejich příběhu, ale jejich případ mu slouží pouze k demonstraci všemohoucnosti uměnovědy.

Jeho osobní vztah (je-li vůbec nějaký, když popírá jejich existenci) je skeptický až negativní. Obecně dostupné poznatky o Sebrancích nazývá tříšti a smetím, jež nejsou hodny uměnovědného zkoumání. Celou tuto látku relativizuje tím, že jmenuje jim podobné případy v historii, jako by ony mohly svou existencí znegovat existenci sebranců. Uměnovědec zesměšňuje šmahem ty, jež v existenci sebranců věří, stejně tak jako ty, kdo o nich něco vypověděli či vyzkoumali. Dehonestuje a uráží jak své studenty, tak zástupce jiných věd. Uměnověda je mu prizmatem, jímž vše nahlíží. Tyto nahlížené entity se stávají pouze služkami a bezmocnými loutkami v jeho nabobtnalé uměnovědné rétorice. Je na pováženou, lze-li vůbec mluvit o nějakém osobním vztahu této osoby k někomu jinému než k sobě samé a k vědě, již zasvětila svůj život.

Tento monolog je psán ve formě prózy. Graficky je text nepřiliš výrazný. Je členěn do dlouhých, až půlstránkových odstavců. Ukončení odstavce se většinou realizuje tam, kde se uměnovědec, vypadnuv ze své role přednášejícího, nechal unést a ve snaze navázat na původní nit začíná odstavec nový.

Stylisticky tento útvar – přednáška – spadá do stylu odborného, konkrétněji vědeckého a naučného. Není však vůbec stylově čistý. Do stylu odborného totiž zajisté nepatří určité pasáže, jež jsou do textu buď násilně vloženy, či jím nenápadně prorostlé. Ty náleží spíše ke stylu prostěsdělovacímu, neboť uměnovědec v nich projevuje a naturalisticky komentuje svůj neblahý psychický i fyzický stav, zabíhá do postranních nerelevantních myšlenkových cest či nadává studentům, aniž by to všechno mělo nějakou faktickou souvislost s přednášenou látkou. Celá přednáška má chatrnou strukturu, poněvadž přednášející se vyznačuje neschopností myšlenku udržet a myšlenku opustit. V rovině jazykové najdeme mnoho zvláštností, ty jsou ovšem naprosto příznačné pro uměnovědcův charakter. Hojně použití takových jazykových prostředků, jako jsou slova cizího původu (*kybernetika, entropická lingvistika, faktory, interpersonální, diletantská* a mnoho dalších.), je pro vědce příznačné. Naopak volba slov mírně zastaralých a s lidovým

nádechem (*notabene, nuže, věru*) vypovídá o uměnovědcově vysokém věku a odbornosti místy jen předstírané. Další zvláštností, již jistě mluvčí sám považuje za přednost, ale posluchačům musí porozumění velice ztěžovat, je délka a složitost souvětí. Ta jsou převážně podřadná, s různými vsuvkami, komentáři a dodatky. Struktura souvětí je komplikovaná, pro účely přednášky až příliš. Celkově vzato, uměnovědec se utápí ve vlastní přebujelé rétorice, která zakrývá skutečný smysl a obsah sdělení. Celý monolog je pronášen ve spisovném jazyce.

Výpovědní hodnota uměnovědcovy přednášky je spíše nízká. Zdá se, jako by bylo možno najít až nepřímou úměru mezi množstvím slovního balastu a samotnými informacemi. Zajímavé je, co uměnovědec na celé záležitosti považuje za hodnotné: mýtus. Jedině na mýtické rovině je ochoten sebrance chápat, poněvadž pro něj je krásné jen to, co není a nemůže být. A tedy chtěli, aby téma sebranců pro něj bylo krásné, popře jejich reálnou existenci.

Osoba uměnovědce je jednou z nejobskurnějších v novele *Sebranci*. Nejen tím, jak se vyjadřuje, ale hlavně tím, co o povolání uměnovědce říká. Podezřívát jej z ironie by bylo krátkozraké. Tento člověk svým idejím věří. Potom se ale sám stává mýtickou postavou, protože ta podoba povolání uměnovědce, jak jej popisuje, reálně neexistuje. Měla-li bych vybrat jeden z jungovských archetypů, jehož podoba se blíží charakteru uměnovědce, byl by to typ „šíleného vědce“: zaslepeného, mírně senilního, pro svoji vědu všeho schopného.

Monolog uměnovědce ukazuje, že existence sebranců zasáhla i vědecké kruhy, kde se o nich přemýšlí a přednáší, ač ve výsměšné poloze. Vznik tohoto monologu jako takového je vlastně paradoxní. Považoval-li by totiž uměnovědec sebrance za fámami vytvořené a opředené bytostí nehodné zkoumání a referování o nich, nezabýval by se jimi ve své přednášce. Sám sebe pronesením tohoto monologu vlastně usvědčuje z pokrytectví.

3.3.2. Madla Rambousková (str. 28-30)

Toto je monolog mladé ženy, která po nějakou dobu také k sebrancům patřila. Nyní, kdy monolog vytváří, už s nimi nepobývá, ale je v domácnosti s dítětem a mužem Štěpánem. Žijí zatím v Ledažíně v malém bytě s její matkou. Za sebranci docházela až v době, když nastálo pobývali na Strži, v Kabonínské léčebně nikdy nebyla. Byla v té době hodně mladá, bylo jí teprve patnáct let.

Podle vlastních slov se za pomoci sebranců chtěla „zbavit světské lži a špíny“, což je ale v patnácti letech dosti vysoký životní cíl, proto nelze vyloučit, že hledala u sebranců jednoduše povyražení, tedy alternativu k ušedlému venkovskému životu. Z jejího dnešního úhlu pohledu soudí sebrance jako bezradné a nevyvinuté lidi se smutnou legrací.

Text je vnitřním monologem, jaký člověku bez přestání běží hlavou u nějaké běžné činnosti. Představuje proud vědomí Madly Rambouskové a ukazuje její asociativní myšlení. U literární techniky proudu vědomí je běžné, že záměrně porušuje pravidla gramatiky, syntaxe a interpunkce. V jejím monologu tyto jevy také najdeme. V textu úplně chybí velká písmena, jak na začátku věty, tak u vlastních jmen. Pozoruhodné je, že celý tento monolog je jedním jediným dlouhým souvětím. To je ale zahájeno malým písmenem a není ukončeno tečkou, což dává tušit, že je jen neúplným výsekem delšího myšlenkového proudu. Jediné, co se zde z oblasti interpunkčních znamének vyskytuje a je správně použito, jsou čárky. Text je sice členěn na odstavce, avšak s koncem odstavce nekončí věta; ta je po čárce navázána v dalším odstavci. Celý tento monolog je psán nespisovnou češtinou, jak v oblasti morfologické (s *mámama*, *malinkej*, *vylízaj*, *dycky*) tak lexikální (*nezkápně*, *vyflákly*, *magneták*, *blinkám*, *vodvaz*).

Po obsahové stránce se dozvídáme o povaze Madlina soužití se sebranci a o jejím současném životě – o výchově syna a o rodinných poměrech.

Madla Rambousková se podle tohoto monologu jeví jako osoba sice nevzdělaná, ale s určitou dávkou „selského rozumu“. Je to typ ženy venkovské, zocelené, realistické. Kloubí se v ní něha s drsností, naivita s životní zkušeností. Neumí sice slovy dobře vyjádřit své pocity, čehož si je sama dobře vědoma, ale ví, co od života chce. Je mírně primitivní až nestydatá, což ale částečně vyplývá z jejích skromných životních podmínek. Vzletné myšlenky a otázky po smyslu života jí byly a jsou cizí. Jedna část její osobnosti v sobě má divokost a touhu po dobrodružství, druhá je prozaická a usedlá. Z toho pramení i způsob jejího působení u sebranců: navštěvovala je, chvílemi s nimi žila, ale její život nijak zásadně neovlivnil.

3.3.3. Průvodce v Ledažínském muzeu (str. 32-34)

Osoba, jež promlouvá v tomto monologu, je muž středního až vyššího věku, člověk maloměstský až vesnický. Se sebranci nejspíš nikdy neměl žádný přímý kontakt, pouze o nich slyšel vyprávět. Jeho informace o nich jsou zkreslené a navíc v jeho podání, když o nich vypráví návštěvníkům muzea, nabývají historického rázu. Průvodce si totiž ledacos přibarvuje a domýšlí, aby svůj výklad pro posluchače zatraktivnil. Nelze však říci, zda se už tyto informace nedostaly k jeho sluchu takto pokroucené. O samotných sebrancích toho ví sice málo, ale jakožto průvodce a obyvatel Ledažína je poměrně dobře informován o historii Strže – pozdním působišti sebranců. Je však třeba brát všechno, co říká, se značnou rezervou. Ač průvodce, nepůsobí důvěryhodným dojmem.

Sám nemá zcela jasno o tom, kdo sebranci byli, což mu nijak nevadí a pravdy se nesnaží dopátrat. Jedna z verzí, již uvádí, totiž že utekli

z Kabonínské polepšovny, je sice blízko pravdě, ale druhá, tedy že sebranci byli nelegitimní děti Švitořilů, se svou bulvárně-popularizační podobou blíží fámám, založeným na holých výmyslech. Sebranci mu slouží jenom jako prostředek dosažení ohlasu u publika: vyvolání zvědavosti, vzrušení, mírné hrůzy a údivu.

Tento monolog je ve formě epické prózy a žánrově spadá do vyprávění (ač by měl být spíše odborným výkladem). Do průvodcova výkladu je plynule vloženo několik vět a poznámek kontaktujících posluchače a komentujících situaci, jak ve vyprávěném ději samotném, tak situaci mezi posluchači v čase a místě výkladu. Netypické je, jak bezostyšně průvodce vkládá do svého vyprávění vlastní zážitky a postřehy, byť jsou značně lascivního charakteru. Jeho projev má sice několikéré klady (poutavost, dynamika vyprávění, nezabíhá do detailů, kontakt s posluchači), ale i zápory (záliba v pikanteriích, směje se vlastním vtipům, zjednodušuje). Dalo by se z toho usoudit, že jeho publikum se ve svých pocitech, jež v nich tento styl vyprávění vyvolává, pohybuje mezi pobavením a trapností až znechucením. Po grafické stránce text nemá žádné stylotvorné zvláštnosti. Pravidla grafického členění textu jsou víceméně dodržována. Forma vyprávění je zachována, pouze chybí přímé řeči.

V monologu je užito výhradně nespisovného jazyka, a to velice důsledně, jak v rovině morfologické, tak lexikální. Vulgarismům jako takovým se sice vyhýbá, ale stále k nim určitým opisným způsobem odkazuje. Najdeme zde i několik slov cizího původu (*zdegenerovala, elementy, inteligenti*).

Průvodce v ledažínském zámku je představitelem typu lidového vypravěče, i když ne v historizujícím smyslu. Je to spíš jeho variace: vesnický, bodrý a poněkud naturalistický. Jde o postarší osobu s určitým vzděláním, avšak dlouhodobě žijící na vesnici. Působí sice přízemně, ale mazaně a pohotově.

Tento monolog ukazuje, jak se fenomén sebranců zapsal do lidového povědomí a jak se stává součástí lidové ústní slovesnosti. Existence a konání sebranců se v lidově vypravěčském podání stávají mýtem, jelikož se o nich nezachovaly časové či místní údaje, a tak se jejich příběh zařazuje po bok pohádkám a pověstem. Fenomén sebranců si prostě mezi lidmi žije vlastním životem, nezávislým na faktech.

3.3.4. Asi Odolen (str. 41-43)

Odolen hraje pro sebrance klíčovou roli. Má hlavní podíl na vzniku tohoto společenství. Pomohl jim uniknout z Kabonínské léčebny a byl otcem celé myšlenky – jak na útěk, tak na nový, volný způsob života. Kolem něj a díky němu se seskupení sebranců zformovalo a začalo fungovat. To se ale přímo z tohoto monologu nedozvídáme.

Ani osobní názor Odolena na sebrance jako fenomén se z jeho monologu nedá dobře vyčíst. Odolen se v něm zaobírá spíše vzpomínkami, jak věcně, tak kontemplativně. Vyjadřuje přání si moci na vše vzpomenout. Jediná ze sebranců, koho jmenovitě zmíní, je Jitka. Odolen k ní chová určité pozitivní city, nemluví o tom však přímo.

Tento text osciluje mezi poezií a prózou, ale svou úryvkovitostí, libozvučností a grafickou podobou má přeci jen blíže k poezii. Je psán převážně volným veršem, dvakrát je do textu ale vložen i verš vázaný. V prvním případě je to rým střídavý, v druhém sdružený. Celou svou povahou, jak na úrovni formální, tak i sémantické, se text blíží pásmu či proudu vědomí. Není jím ale naplno. Jde totiž o sled střípků vzpomínek, dojmů a myšlenek, které ale mají jednoho tématického jmenovatele a tedy určitou souvislost: sebrance. Literárně-druhově zařazení také není naprosto jednoznačné, avšak domnívám se, že je to lyricko-epický druh textu. Text má jistou sdělnou hodnotu i náznak příběhu, na druhé straně dějovost zaniká pod nánosem lyrických obrazů a hrou se slovy. Ta lyrika je přírodního a reflexivního typu. V textu najdeme básnické figury jako metaforu (*vysmýčít to z haluzen paměti, překapat u retort vědomí*), aliteraci a zároveň polysyndeton (*škarpy a šalandy a špejchary a škváry a štěpnice*) i anaforu (*Na paloucích, Na povalech, Na kancelářských stolech; Nějaká uvozhřená touha, Nějaká klukovská výprava, Nějaký podkop*).

Graficky je text velmi členitý, což odráží jeho významovou rozvolněnost a těkavost v jeho podání. Jeho členění se ale neděje dle jeho vnitřní logiky, ale odpovídá spíše změnám nálad. Někdy jsou na řádce pouze dvě slova, jindy text teče přes více řádků. Interpunkce v textu chybí, až na výjimku dvou dvojteček, které jsou použity při výčtu, a lomítek, jež jsou podvakerát použita k oddělování rýmujících se veršů. Velká písmena jsou použita tam, kde pisatel chtěl začít buď nový verš či větu (jejich odlišení je zde problematické).

Stylisticky vzato je text útvarem stylu uměleckého. Myslím, že tento monolog je nepřipravený, spontánně vzniklý. Zda Odolen tento text písemně zaznamenal, či je zde jen zachyceno jeho tiché myšlení, nelze rozeznat. Dle mého názoru jde o vnitřní tichý monolog, o soukromou kontemplaci, i když signifikantní grafická podoba podporuje spíše druhou možnost. V tom případě by se mohlo jednat o zvláštní druh deníku, v němž se snoubí zaznamenávání faktů s neobvyklou poetickou podobou. Jako by si Odolen

vedl věcné zápisky, ale nechal je před zaznamenáním filtrovat svým lyrickým subjektem. Použije nevlastní přímou řeč (*Vy jste se snad chlapci zbláznili Vždyť jsem vám nic neudělal*), když se zmiňuje o jednom z přepadených. Co se týče volby jazykových prostředků, je Odolen velmi vynalézavý. Vytváří novotvary jako *uvozhřená, polodní*, používá cizí slova (*recepce, apercepce, deprivace, derealizace, devastace, stupor atd.*). Ta ale neslouží k pojmenování jevu, ale je s nimi zacházeno spíše jako se zvukovými, než s významovými jednotkami. Používá expresivní slovní spojení (*brunátné měsíčkové tváře s chomáčkem štětín trčícím z bradavice, olysalé hranolovité lebky*), čímž dociluje přesného vykreslení jevu. Má širokou slovní zásobu z mnoha sfér jazyka; vědecký jazyk (ponejvíce termíny z psychologie) kloubí s uměleckým. Používá spisovnou češtinu.

Na obsahové úrovni je text nosnější, než se na první pohled zdá. Čtenář se dozvídá, kde sebranci přespávali, kudy chodili a jaké používali nástroje. Odolen se nevyhýbá ani zmínce o kriminálním jednání sebranců.

Odolen je nesporně podivín. Je to postava nečitelná, dokonce se zdvojenou identitou – s alter egem Martina (jak se čtenář dozvídá z jiných monologů). Je to mladý, vzdělaný muž s velkým rozhledem a snad i pozorovacím a literárním talentem, ale jinak je nerozhodný a tápavý. Nemůže vést ostatní, protože ještě nenašel sám sebe.

Odolenův monolog má výraznou estetickou funkci. Nepřináší sice čtenáři žádné šokující informace, ale pomáhá mu dokreslit si rozostřený obraz o povaze a vnitřním světě nejenigmatictější postavy sebranců – Odolena alias Martina.

3.3.5. Martin (str. 48-49)

V tomto monologu promlouvá pravděpodobně Martin, který je nejspíš alter egem Odolena, z něhož vzešel. Tyto dvě identity se skrývají v jedné osobě. Jak došlo k jeho přerodu a zda je to opravdu tentýž člověk, zůstává nevyřešené, takže o tom čtenář může jen spekulovat. Samotní autoři knihy jako by naznačovali, že pravda o Odolenovi alias Martinovi má zůstat skryta. Z tohoto monologu se Martin zdá být řadovým členem sebranců, nic neukazuje na jeho vedoucí postavení mezi nimi.

Martin v tomto monologu téměř neprezentuje své emociální prožitky či citová hnutí. Spíše popisuje, co vidí, a lakonicky to hodnotí. Jeho převládajícím postojem k sebrancům je tolerance a přijetí. Neodsuzuje je za anomálie v jejich chování.

Text je psán prozaickou formou, literárně-druhově patří k epice. Martin vypráví a popisuje, občas i hodnotí. Text by mohl být deníkovým záznamem, reportáží, nebo jen tichým soukromým komentářem pozorujícího subjektu. Po

grafické stránce text výrazněji nevybočuje. Snad jen časté odsazování odstavců, mnohdy již po několika větách, stojí za povšimnutí. Interpunkce je bezchybná, není ničím zvláštní.

Tento projev je spíše připravený a psaný než myšlený. Není záznamem spontánní řeči, ale možná byl někdy později někomu jinému či někým jiným čten, avšak nemá konkrétního adresáta. Text je na hraně mezi publicistickým (reportáž) a uměleckým stylem (deník). Pro první typ stylu svědčí krátké, výstižné a informacemi nabitě věty; stručné, ale věrné popisy. Avšak k tomu, aby text plně spadl do stylu publicistického, mu chybí tendence přesvědčovat čtenáře a snaha přetáhnout je na svou stranu. Děje jsou totiž jen hole popisovány a suše konstatovány (*Rozpřáhne se a přerazí ovci jednu nohu. ... Nemá smysl mu v tom bránit. Vybíl by se jinak.*). Proto je pravděpodobnější, že text je deníkovým záznamem, nebo jen sekvencí myšlenek, jdoucí Martinovi hlavou při pozorování popisovaných dějů. Pro útvar deníkových zápisků svědčí všeobecná stručnost, zkratkovitost vyjadřování. Věty jsou krátké, často nerozvitě. Mnohá vyjádření jsou nevětná (*Jako mrtvola. Bekot. Něco skrytého, něco dávného.*), dochází k elizi sloves pro zestručnění (*A pak Lukáš. Vypuštěno: je tu; Donedávna v Zoo. Vypuštěno: byl*), spíše sponových než plnovýznamových. Martin používá přiléhavá přirovnání (*skrčí se jako kočka, v hrdle jí bublá jako ve voletí*). Monolog je zachycen spisovnou češtinou, Martin má bohatý, ale ne přebujelý slovník.

Obsahově vzato, monolog popisuje jednu noc sebranců strávenou v seníku. Mají s sebou ovce a kozu, které uloupili. Ráno Lukáš jedno ze zvířat surově napadne. Příčinou tohoto činu není prozaická potřeba potravy, ale nutnost vybití agresivity a možná i zoufalství z Luciina záchvatu, jenž se Lukáš pokoušel tišit a jenž je zde také popisován.

Martina tento monolog charakterizuje jako mladého vzdělaného muže. Nezapře svou orientaci na psychologii, protože text vykazuje jeho schopnosti chladného pozorování psychických i fyzických stavů a jevů v chování ostatních lidí a vyvození krátkého hodnocení. Po psychické stránce působí klidně a vyrovnaně.

Nejenže Martinův monolog popisuje události jedné noci sebranců, ale především je zajímavý tím, že se díky němu dozvídáme, kam se Odolen osobnostně posunul, prošel-li transformací v Martina. Do historie a povahopisu sebranců nám také přidává další střípek – dopodrobna jsou zde vylíčeny projevy Luciiny choroby, dozvídáme se o Lukášově neovladatelné agresivitě.

3.3.6. Asi Jitka (str. 52-56)

Jitka je plnohodnotnou členkou sebranců, patří k nim od začátku. Utekla z kabonínského ústavu a po tři léta se s nimi toulala po kraji. Tento monolog popisuje dobu, kdy sebranci od kočovného způsobu života přecházejí na usedlý, alespoň co se lokace týče. Pro obyvatele Ledažína hraje roli speleologické asistentky, ale jen proto, aby od nich vyzvěděla cenné informace o Strži – o místě, kde se sebranci chystají usadit.

Osobní postoj Jitky k sebrancům je veskrze kladný, je jim cele oddána. O svém vztahu k nim se sice v monologu přímo nezmiňuje, ale můžeme jej vycítit z každé její věty. Ačkoli spolu se sebranci žije již dlouho, neiritují se navzájem. Sdružují je totiž, jak Jitka říká, nejsilnější pojítka vzdorů, lásky a touhy po pravdě. Jediné, co jí vadí, je to, jak okolí sebrance vnímá: jako sektu, vydědence a zkrachovalé existence. Nechce být v očích lidí obětí. Proto stejně jako ostatní vítá Vojtův návrh usadit se na opuštěném místě – mimo dohled veřejnosti. Jitka má rysy pro sebrance tak typické: oddanost přátelům a přírodě, věcnost a lehkovážný postoj ke krutostem (zabití Švitořilů popisuje s ledovým klidem, bez známek znepokojení či pocitu viny). Tím, že je Jitka jednou ze sebranců, nenajdeme v jejím monologu přesné vymezení se vůči nim: ani adoraci, ani odsouzení. Cítíme, že jim cele patří, představuje a zastává jejich principy a hodnoty.

Tento monolog je zachycen ve formě prózy. Zdá se, jako by byl částí nějaké vzpomínkově-záznamové knihy, na pomezí deníku a kroniky. Nelze vyloučit ani záměr této postavy své vzpomínky publikovat, poněvadž jsou velmi dobře logicky utříděné, atraktivně podané a jazykově na výši. Po grafické stránce text neskýtá žádné zajímavosti: je prostě členěn do dlouhých odstavců. Dělení textu na odstavce kopíruje jeho vnitřní logickou výstavbu, není nahodilé.

Jitčina promluva má rysy stylu uměleckého. Mísí se zde vypravování s popisem a líčením. Nejspíš jde o útvar psaný, předem připravený, poněvadž je stylisticky čistý, jazykově téměř dokonalý a nenese rysy spontaneity. Volba jazykových prostředků je konzistentní, používá spisovnou češtinu. Postava Jitky má bohatou slovní zásobu, kterou výborně uplatňuje při líčení jevů a dějů. Její jazyk je poetický, ne však patetický, takže zůstává svěží a poutavý. S jistotou používá cizí slova (*internace, agónie, hausbóty, zpacifikovat, registrátorů* atd.). Začátek monologu je romantickým líčením kočovného života sebranců, s rysy přírodní lyriky. Poté se přesouvá k vyprávění o Strži a o pronikání sebranců k ní. Dále přichází podrobný a barvitý popis denního režimu Švitořilů. V něm se snoubí vědecká přesnost (časové údaje) s poutavostí detailů jejich fyziognomie a zvyků (*nedůvěřivě, unaveně a vychytrale mžourá, vytáhlá žena s ptačí hlavičkou*). Následuje exkurz do vnitřního světa Jitky, vyjádření jejího odporu k prázdnotě v povaze Švitořilů a k nicotnosti jejich existence vůbec. Závěr je lakonickým oznámením, i když

opět barvitým jazykem podaným, o zlikvidování Švitořilů sebranci. Nenajdeme v něm ani stopu po lítosti či pocitu viny, ba naopak tam nalezneme ospravedlnění tohoto skutku pomocí jejího vnitřního přesvědčení.

Po obsahové stránce se z monologu dozvídáme, že sebranci, pocitující touhu se usadit, hledají si nějaké obydlí a najdou je v Ledažínském záměčku Strž. Poté, co její obyvatele sledují, zmanipulují a nelítostně zlikvidují, natrvalo se tam zabydlí.

Postava Jitky může být z většinového pohledu kontroverzní: žena, která opustila veškeré své zázemí, potulující se léta zemí, konající a schvalující krutosti. Z pohledu sebranců je ale dokonale jednou z nich, cele jednající v duchu jejich principů. Jitka je pro čtenáře nesnadno postihnutelná, co se týče určení prototypu, do něhož spadá. Snad nebudu daleko od pravdy, když ji definuji jako moudrou a oduševnělou ženu se silným vnitřním přesvědčením, která je o ně schopna bojovat všemi prostředky.

Monolog Jitčinými ústy vypovídá o přelomovém období sebranců. Čtenáři je přiblížena mentalita sebranců, hlavně její stinné stránky chladnokrevné krutosti.

3.3.7. Výrostek na rekreaci (str. 58–63)

Postava, promlouvající v tomto monologu, je -náctiletý chlapec před maturitou. Se sebranci jej svedla dohromady náhoda. Potkal se s nimi v lesích u nejmenované vesnice, kde byl chlapec na dovolené s rodiči, ve chvíli setkání byl ale sám. Toto setkání trvalo jen krátce, ale zaujalo jej a snad i ovlivnilo.

Ať už vzhledem k jeho nízkému věku a nezkušenosti, či díky náhlosti a nečekanosti setkání je chlapec sebranci uchvácen. Jsou pro něj záhadnými hrdiny. Mužskou část sebranců obdivuje pro jejich ztepilost a vzhlíží k nim, ženskou část obdivuje pro nízkou dávku studu a divokost a s tou nejdivočejší dívkou by dokonce rád chodil. Chlapec sebrance obezřetně pozoruje – všechny si za tu chvíli, co s nimi pobyl, důkladně prohlédne, a proto je v monologu barvitě popisuje. Za krátkou chvíli k nim přilne, avšak když se rozejdou, připadají mu jako sen. Jeho obdiv k nim vzroste díky překvapivému konci vyprávěného příběhu: nejenže sebranci své „oběti“ z auta neublíží, ale dokonce mu vůz umyjí a obdarují jej stokorunou. To se vymyká chlapcovu chápání a mate jej to, protože on sám by to udělal jinak: škodil by. Zalekne se toho, co v něm sebranci probudili. Uvědomuje si, že by jej takový způsob života v nespoutané svobodě zničil. Nedostatek odvahy, ohledy na rodiče, nejisté vyhlídky do budoucna, prapodivné chování sebranců – to jsou důvody, proč se výrostek rozhodne se k nim nepřidat.

Tento monolog je záznamem chlapcova mluveného vyprávění, je ve formě prózy. Posluchači jsou přítomni, jsou to jeho vrstevníci, také chlapci (časté oslovení *kluci*). Je to tedy text mluvený, nepřipravený a pronesený veřejně, ale pro uzavřený okruh posluchačů, kteří jsou alespoň minimálně obeznámeni s kontextem. Po grafické stránce není text ničím výjimečný: je členěn do odstavců, spíše delších, toto členění dobře sleduje vnitřní logickou výstavbu textu.

Text nese mnoho známek mluvnosti a neformálnosti. V celém projevu je použita obecná (nespisovná) čeština. Mluvčí používá expresivní výrazy (*vopičky, harmošku, kecaj*) mnoho z nich je cizího (většinou německého) původu (*luflák, sicu, furt, lajsnul, ksichtík, manici, napresovanejch*). Naopak „cizí“ podoba, tedy latinská koncovka *-um*, je dána českému slovu moudro (*moudrum*). Tím chce mluvčí toto slovo a potažmo i sebe lehce zironizovat. Celkově vzato, je to slovník typický pro teenagery. Ti usilují o co největší jazykovou inovaci a aktualizaci, chtějí se i jazykem co nejvíc lišit od dospělých. Tato slova mohou někdy sloužit jako argot: mají utajovací funkci (samozřejmě před dospělými). Projev mluvčího má výraznou perzauzivní hodnotu: chce své posluchače přesvědčit, že to, co jim vypráví, je pravda, ač to zní nadneseně. K podpoření svých tvrzení používá jednoslovná nevětná vyjádření typu: *Fakticky. Betonově.*

Po obsahové stránce vzato výrostek svým kamarádům vypráví, jak sebrance potkal v lese, jak s nimi mluvil, jak se spolu s nimi převlékl do bláznivé masky a v přestrojení „přepadl“ v jedné serpentíně horské silnice červeného fiata, v němž cestoval Rost'a (přítel Tomáše, zmiňovaný také Barborou v jejím monologu). Čtenář z toho, co již o sebrancích ví, nejspíš usoudí, že si chlapec nevymýšlí a že tedy jeho promluva má vysokou výpovědní hodnotu.

Postava výrostka na rekreaci, jak jej autoři vtipně nazvali, podává jedno z nejvíce emocemi nabitých svědectví celé knihy. Generačně i zkušenostmi je sice pod úrovní sebranců, ale možná právě proto v sobě na rozdíl od jiných mluvčích v knize nemá žádnou pýchu a zášť, potřebnou ke kritice, či dokonce popírání fenoménu sebranců. Naopak, jsou pro něj senzací, něčím úchvatným, něčím velmi atraktivním jak při osobním setkání, tak i při pouhém vypravování o nich. Avšak jsou mu i něčím víc. Za obdivuhodně krátkou dobu prohlédl povahu jejich společenství a pochopil, že by jej mohlo zničit, kdyby se do něj začlenil. Poznává, že toto společenství funguje na jiných principech, než na principu konvenční morálky, pokrytectví a poslušnosti až nesvobody, na jaké byl dosud zvyklý. Tato postava symbolizuje mládí: nezkušené, vyvíjející se, vybírající si teprve životní cestu, již se bude ubírat, ale bystré, chápající a do hloubky věcí pronikající.

Výrostkův monolog představuje jednu z mála pozitivních odezev, jež sebranci vzbudili v řadovém obyvatelstvu. Čtenář díky němu dokáže pocítit

tu dobrodružstvím nabitou atmosféru, kterou kolem sebe sebranci šířili a v jaké sami žili.

3.3.8. Venkovský klouček (str. 69-71)

Toto malé dítě se se sebranci osobně setkalo, protože jeho rodina patří k těm, co jsou jim nakloněni a pomáhají jim. Setkání netrvalo dlouho, jen jeden večer, než šel klouček spát. Sice si sebrance prohlédl, ale nemluvil s nimi.

Sebranci pro dítě představují něco nového a zvláštního. Napůl jej přitahují a napůl se jich bojí. Sám se neodváží navázat s nimi kontakt, ale vyptává se na ně rodičů, i když by se mohl ptát přímo sebranců, protože jsou v jeho bezprostřední blízkosti. Zajímá jej vše, co je na nich odlišné od toho, co již zná ze svého okolí. Odpovědi, jež o nich dostává, ale nechápe. Reaguje na ně spontánně a prostořece. Využívá setkání s novými lidmi k tomu, aby se pochlubil. Nakonec v jeho pocitech z nich zvítězí strach z neznámého.

Tento monolog v próze zachycuje bezprostřední a spontánní projev malého dítěte. Jde o projev mluvený a nepřipravený. Je to sled otázek, jež dítě klade své rodině a reakci na odpovědi, jež dostává. Grafická stránka monologu je bez větší zajímavosti. Text je členěn do krátkých odstavců. Pauza, tedy ukončení odstavce nastává pravděpodobně tehdy, kdy dítě přemýšlí nad danou odpovědí nebo kdy je dospělými odbyto.

Stylisticky je tento text jen velmi obtížně zařaditelný. Je záznamem běžné rodinné komunikace, ale zachycuje pouze promluvy dítěte. Mluví používá obecnou češtinu, jeho slovní zásoba je malá - úměrně k věku. Skoro celý text je tvořen otázkami, většinou doplňovacími. Volba jazykových prostředků je typická pro dítě: používá deminutiva (*maminka, tatínek, vláček, bratříčkové, sestřičky, postýlky*), opakuje otázky, má volné zvukové asociace (*hadry - hudry*), směje se a pláče v rychlém sledu (citoslovce *Hihi, bú bú*).

V tomto monologu se čtenáři dozvídají o lidech, jež byli sebrancům příznivě nakloněni: poskytovali jim přístřeší a potravu. Díky jejich věrné pomoci dokázali přežít v krutých přírodních podmínkách a také byli ochráněni před dopadením policií.

3.3.9. Luciina matka (str. 79-83)

Tato kapitola zachycuje dopis Luciiny matky určený její dceři. Ta utekla z domova, aby se k sebrancům přidala. Matka se se sebranci nikdy osobně nesetkala a neví, jací jsou.

Luciina matka má o sebrancích jen mlhavé povědomí. Jsou to pro ní pofiderní kamarádkové, grázlové, trampové. Považuje je za nebezpečné a podvrtné živly, nijak k ní nepromlouvá jejich způsob života, a proto jej nedokáže chápat. Její vztah k nim je založený na nepravdivých informacích.

Text je psán v próze, žánr je epistolární. Ten zde slouží jen jako slupka, která drží pohromadě skutečný charakter této výpovědi, a tou je vnitřní monolog matky adresovaný dceři Lucii. Tomuto tvrzení nasvědčuje mnoho rysů výpovědi. Na úrovni grafické to je naprostá nedělenost textu. Oslovení adresátky na začátku dopisu a rozloučení pisatelky v závěru nejsou odsazena, jak bývá v dopisu zvykem, avšak splývají s tělem textu. Ani to není nijak členěno na odstavce či oddíly. Svou grafickou jednoduší tato výpověď spíše připomíná proud vědomí, jímž na sémantické úrovni také částečně je. To je možné demonstrovat na následujících znacích textu: Výrazným, na první pohled snadno zachytitelným znakem je délka souvětí. Ta jsou většinou podřadná a táhnou se přes mnoho řádků, někdy i přes půl stránky. V těchto souvětích se vyskytuje mnoho hlavních vět, což vyvolává dojem souvětí souřadného a jaksi nikdy nekončícího. Jedinými větami běžné délky jsou otázky. Někdy stojí osamoceně, někdy jsou finální částí oznamovací věty. Navzdory těmto neobvyklým větotvorným postupům je interpunkce bezchybná. Další formální zvyklost dopisu, tedy velké písmeno v zájmenu oslovujícím adresáta, je také zachována. Text je tedy po formální stránce plný rozporů. Jakoby se pisatelka zoufale pokoušela zachovat formální správnost, již sice ovládá, avšak byvše přemožena emocemi, částečně se z těchto forem vyvléká. Celkové působení takto napolo dodržené epistolární formy je zjitřující a rušivé.

Tento text je útvarem stylu uměleckého. Je to projev psaný a připravený. Adresát je nepřítomen, nebo alespoň není jisté, zda se k němu tento dopis dostane. Psychický stav pisatelky je špatný: je nevyrovnaná až hysterická. V rovině stylisticko-lexikální se v textu nachází pozoruhodný kompilát jazykových prostředků: některá slovní spojení jsou jako převzatá z červené knihovny (*náhlý, nepochopitelný odchod z míst, jež ti byla drahá, rozejít se s otevřeným hledím, stopy od slz*), najdeme zde invenci nepřekypující přirovnání a citáty (*leží jako balvan, člověk člověku vlkem*) a slova expresivní, augmentativa i deminutiva (*doleza, grázlové, pejsek*). Text je psán spisovným jazykem s několika málo jevy z jazyka nespisovného (*Hamáčkovům, Pelíškovům*).

Po významové stránce je text také rozporuplný. Mateřská láska, zde vyjádřená obava o dceřinu budoucnost a její současný stav, je jaksi

pokroucená a místo pozitivního vyznění na sebe bere vrcholně nepříjemnou podobu. Tvrzení Luciiny matky si na mnoha místech odporují; např. v začátku dopisu říká, že nechce Lucii nic vyčítat, avšak celý dopis sám o sobě je jednou velikou výčitkou. Na jedné řádce se pisatelka dušuje, že by Lucii nikdy nedělala to, co ostatní matky, a hned v následující řádce připouští, že to několikrát udělala, avšak hned vzápětí sama sebe omlouvá a dokonce se dovolává dceřina pochopení. Pisatelka dopisu v sobě jistě cítí veliký emoční zmatek (smutek, vztek, zklamání) kvůli dceřině odchodu, což ale ještě neomlouvá tak plačtivě vyděračské vyznění dopisu. Jeho charakter je bezpochyby určován povahou pisatelky, která se dá z dopisu celkem snadno vyčíst. Lucčina matka je osoba úzkostlivá a úzkoprsá, ač by ráda byla velkomyslná; je emocionálně labilní a pokrytecká, ač by chtěla být moudrá a shovívavá; je zatrpklá a vyčítá, ač chce působit odpouštějícím dojmem; bojí se posměchu okolí vůči své osobě, i když tvrdí, že jí záleží jen na Luciině dobru. Předstírá sobě i dceři, že je dobrou matkou, ale je jen sobecký uzlíček nervů s patetickými sklony. Zabývá se podružnostmi (*fez, šála, kanárek*) a svévolně je míchá se zásadními záležitostmi (otcův infarkt, jeho skrývaná otcovská láska k dceři, starost o Lucčin osud). Nepřímo lituje sama sebe a tím chce i v dceři vzbudit lítost. Zmiňuje stopy svých slz na dopisu, jakoby chtěla předejít tomu, že si jich Lucie třeba nevšimne. Tato žena je typickým produktem své doby: maloměstsky konvenční, pokrytecká, bojácná, malodušná a bezradná, přitom zoufale toužící být správným člověkem a navenek to tak i prezentující. Její vzdělání, jež do jisté míry ovlivňuje podobu monologu, se zdá být nižší až střední.

Po shrnutí těchto rysů pisatelky a jejího monologu a jejich zvážení v kontextu celého příběhu sebranců vyvstává otázka, zda tento dopis matka Lucii opravdu někdy napsala. Nebyly to jen její myšlenky uspořádané do této rozvolněné variace na epistolární formu? Odeslala vůbec někdy tento dopis, když nevěděla, kde se její dcera pohybuje? Nebo jej jen napsala, ale ponechala doma, aby jej pak dceři, až se popřípadě vrátí, dala přečíst a tím ji vytréstala (předvedla by jí, jak trpěla)?

Celkový dojem, jímž na mě přečtení tohoto monologu působí, je odpor a nechut', tedy přesný opak toho, co se pisatelka v adresátce pokoušela vzbudit. Není divu, že Lucie odešla z domova, tedy i z dosahu vlivu své matky. O tom, co bylo příčinou Luciiny sebevraždy, se sice dá jen spekulovat, avšak nelze vyloučit, že na ní jistý podíl měla i její matka: ať už tím, že Lucie zdědila její labilní a sebelítostivou povahu, nebo tím, že byla naprosto jiná než ona a její výlevy ji duševně drásaly.

Tento monolog ukazuje odvrácenou stranu počínání sebranců, v tomto případě zoufalost blízkých, jež opustili. Ať už je Lucina matka jakákoliv, její bolest nad ztrátou dcery kvůli společenství, jemuž nerozumí, je oprávněná a opravdová, proto tento monolog silně působí na čtenářovy city.

3.3.10. Gabriel, dobrodruh (deník); (str. 84-85)

Gabriel se na čas stal souputníkem sebranců, žil s nimi v jejich pozdním období, kdy už bydleli na Strži. Nepřipojil se k nim ale z bytostného přesvědčení, nýbrž z povrchnějších důvodů jako jsou zvědavost a senzacechtivost. O soužití se sebranci, o jejich chování a celkové situaci uvnitř jejich komunity si psal deník, jenž byl posléze nalezen některým z Peroutkových náhončích. Tento deník pak sehrál neblahou roli při dopadení sebranců Peroutkovou partou.

Gabriel nevidí v sebrancích živoucí lidi, ale spíše exempláře hodné zkoumání a sledování. Výsledky svých pozorování si zapisuje do deníku. Činí tak s chladnou hlavou a až s vědeckou rozvahou. Nic z událostí subjektivně nekomentuje, nezaujímá hodnotící stanovisko, ale pouze popisuje, co vidí. Tento postup je blízký vyprávěcí technice „oko kamery“. Jeho vztah k sebrancům není humánní, nýbrž ekonomický. Hodlá je jen použít a využít k uspokojení svých pozorovatelských a pseudovědeckých záměrů. Například se neúčastní erotických hrátek, aby mu vzrušení nezatemnilo mozek a nezakreslilo tak jeho postřehy. Jedná prospěchářsky, nikoli podle svých pocitů. Staví se být přítelem jen proto, aby mu důvěřovali a komunikovali s ním, je však spíš vetřelec.

Tento monolog není záznamem mluvené řeči či myšlenek jako mnoho ostatních, avšak je to ukázka psaných deníkových záznamů. Tyto záznamy jsou vedeny precizní formou, která je nanejvýš užitná. Tělo záznamů, tedy popisy událostí, jsou psány v odstavcích situovaných vlevo, napravo se nachází Gabrielovy instrukce sobě samému ohledně chování ke skupině. Jsou logicky vyvozené z textu těla záznamu. Na konci najdeme prognózu, jež je uspořádána do tří očíslovaných bodů. To vypadá jako pracovní návod či nákupní seznam, což působí odosobněně a stroze. Po grafické stránce je dále zajímavé použití méně typických interpunkčních znamének jako je rovnítko a znaménko plus a také masivní použití znamének obvyklých: dvojteček, závorek, pomlček, otazníků a uvozovek. Vzhledem k tomu, že text samotný je čistě informativní a relativně krátký, vytváří toto nadužití znamének zajímavý kontrast. Celkové působení textu se tím tak přibližuje matematickému záznamu skutečnosti, o což se vlastně autor tohoto deníku pokouší.

Výrazným stylovým prvkem je používání zkratk, ať už u antroponym (M. místo Martin, J. místo Jitka, Vj. místo Vojta, F. místo Ferda) či u běžně používaných slov (zřej. místo zřejmě, n. místo nebo, hl. místo hlavně) a vynechávání sloves ve větách, jak plnovýznamových (Několik dní po něm – vynecháno *zmizela* – J.), tak sponových (O. –vynecháno *je* – spíš *stratég*). Tím se vyjadřování silně substantizuje, tedy zestručňuje a zhutňuje. Jazyk je

spisovný, minimálně citově zabarvený (*typ supa nad mršinou*), s častým použitím cizích slov (*naivita, obligátně, platonický, akci atd.*).

Z Gabrielových zápisků se dozvídáme, že sebranci se ocitají na pokraji rozpadu. Jitka a Lukáš odešli, společenství se hroučí kvůli nedostatku důvěry a přemíry násilí. Prohřešky sebranců se začínají kupit a tížit je. Gabriel zde podává zprávu o průběhu jednoho obyčejného dne, neobyčejného tím, že jde pravděpodobně o jeden z posledních.

Postava Gabriela působí nesympaticky a chladně. Je to vzdělaný mladý muž, jenž má nesporný pozorovací talent. Motivace jeho činnosti mezi sebranci a z ní vyplývajícího vedení deníku, je nejasná a stěží vyvoditelná. Vypadá, jako by se snad neveselou situací sebranců (rozkol, rozpad, ztráta smyslu) kochal. Ve čtenáři vzbuzuje nevoli tím, že tento negativní vývoj pouze sleduje, popisuje, ale nesnaží se jej nijak zlepšit. Zná se s malířem Viktorem, což vyplývá z Viktorovy výpovědi na začátku knihy. Možná, že je nasazeným špehem a informátorem, možná, že nalezení jeho deníku policií nebyla náhoda, nýbrž bylo šikovně zinscenováno. Tomu by ale neodpovídalo označení Gabriela jako dobrodruha v seznamu mluvčích. Samozřejmě může jít o ironii autorů: Gabriel je možná typu dobrodruha dalek; je to typ poslušného, precizního a uvědomělého výzkumníka, který netouží po dobrodružství, nýbrž po řádu, nebo typ tichého rozvraceče.

Monolog je vytvářen v době, kdy jejich společenství čelilo blízkému rozpadu. Podává svědectví o konečné fázi jejich společné existence, těsně před tím, než je pochytali Peroutkovi náhončí. Čtenáři je podán obraz stmívání nad érou sebranců.

3.3.11. Tomáš (str. 88-90)

Tomáš patří k sebrancům. Přidal se k nim v mezidobí, kdy po několik let kočovali krajem. Nebyl s nimi v Kaboníně, ani s nimi nejspíš nepobýval na Strži. Tento člověk pro to, aby se k sebrancům mohl připojit, opustil své zázemí: manželku Barboru (jak se dozvídáme z jejího monologu, viz str. 77-79) a domov a na vlastní pěst se je vydal hledat.

Tomáš má k sebrancům zvláštní, netypický vztah - poněkud otcovský a buditelský. Je to duší dobrodruh, ale spíše než typ „volnomyšlenkář“ je to typ „táborový oddílový vedoucí“. Bere je jako tvárný lidský materiál, který je třeba usměrňovat, povzbuzovat a vést. Akcentuje důležitost fyzické kondice sebranců, zatímco duševní aspekty soužití s nimi jsou pro něj trochu stranou. Vadí mu drobná kriminální činnost, jíž se sebranci dopouštějí, ale stejně jako vše negativní to vnímá jako výzvu – jako překážku, kterou je nutno překonat.

Sebrance pozoruje a hodnotí, ne vždy kladně. Není si jistý sám sebou, zda k nim cítí dostatek důvěry.

Text patří k těm kratším, je psán prózou. Zachycuje různorodý projev Tomáše. Ten si chvilkami prozpěvuje, chvílemi nahlas hovoří s ostatními a další částí textu je jeho vnitřní monolog, ten zachycuje jeho tiché a soukromé myšlenky. Graficky jsou tyto pasáže značeny tak, že jsou ohraničeny závorkami. Text je graficky nekompatní, je dělen do krátkých odstavců. Opticky výrazná je mnohost interpunkčních znamének: vykřičníků (mnoho vět je zvolacích), otazníků (otázky spíše řečnické než věcné) a pomlček (nedokončené výpovědi).

Text tvoří projev dvojího druhu: to, co si Tomáš ve skrytu duše myslí, a to, co vypouští nahlas z úst. Tyto dvě roviny se po stylistické stránce mírně liší. Pasáže prvně jmenovaného druhu jsou spíše racionální, přemýšlivé a věcné. Hodnotí zde ostatní sebrance, dodává si odvahy a polemizuje o svém vztahu k nim. Používá zde cizích termínů (*hypochondr*, *diletantsky*, *demagog*). V nahlas pronášených částech tohoto monologu Tomáš sebrance burcuje, pobízí a přesvědčuje. Zde se plně projevuje jeho povaha a zaměření: je to typ kamarádského vedoucího, jehož optimismus a nadšení balancují na hraně skautské statečnosti a budovatelského zápalu.

Tento monolog, který je dalším střípkem z mozaiky příběhu sebranců, zachycuje jedno ze zimních rán ve volné přírodě, kterých sebranci absolvovali mnoho. Ačkoli nemá valnou věcnou hodnotu, slouží jako drobnokresba jak jejich návyků, tak povahy jednoho z nich.

Tomáš dle mého soudu není typickým sebrancem, ale otázkou zůstává, zda vůbec někdo z nich „typickým“ členem byl. Tomášův monolog může vést čtenáře k úvaze, jak moc různorodí lidé mezi sebranci byli a s jak různými touhami a ambicemi se k tomuto společenství přidávali.

3.3.12. Kamil (str. 90-96)

Kamil sice není člen sebranců, ale jako takový je s nimi ze všech ostatních postav snad nejvíc svázán. Býval partnerem Jitky, než se k sebrancům přidala, a pomáhal jim v útěku z Kabonína tím, že je autem odvezl daleko odtamtud. Po třech letech se s Jitkou setkal znovu, těsně před tím, než ji a Lukáše dopadla Peroutkova parta. V době vyprávění monologu je Kamil ve vězení. Dostal sedmiletý trest za to, že se Jitku pokusil zabít.

Kamilův vztah k sebrancům je takový, jako on sám: rozervaný, nešťastný a plný paradoxů. Bolestně touží se k nim přidat a být jako oni, ale zvláštní strnulost a opředenosť konvencemi mu v tom brání. Tento rozpor, způsobený Jitčíným odchodem a nespokojeností se sebou samým, v něm vyvolává

záchvaty neovladatelného vzteku. V jednom takovém záchvatu chce zabít osobu jemu nejbližší – Jitku.

Kamilovo vyprávění je zjevně textem připraveným a psaným. To vyvozují z jeho promyšlené struktury a vypointované gradace. Slohovým postupem je vyprávění s esejistickými prvky, jako jsou řečnické otázky, tázání se sebe sama, úvahy a odhalování svého nitra. Mohlo by jít o deníkový záznam. Monolog je totiž psán v době Kamilova nástupu do vězení, a tedy jeho potřeba svěřit někomu své pocity a vypovědět svůj příběh může být uspokojena mnohem lépe a bezpečněji psáním než hovorem se spoluvězni. Graficky není text ničím neobvyklý. Je členěn do středně dlouhých odstavců. Přímá řeč je značena uvozovkami. Kvůli častému výskytu řečnických otázek je v textu hodně otazníků. Objeví se i několik apoziopézí značených obligátně třemi tečkami.

Kamilův styl je těžko uchopitelný jako on sám. Strídá krátké lakonické věty a nevětná vyjádření (*Nic. Sedm let.*) se složitými souvětími. Má bohatou slovní zásobu a umí ji efektivně používat. Cizí slova patří do jeho slovníku, nenuceně jich používá (*vitální, inkognito, ideologický, riskantní*). Má velikou jazykovou invenci, používá neotřelá slovní spojení a přirovnání (*ideologických chrastítek, posedne stará horečka, jako pěna u epileptikových úst, jako prasklá hadice*) a expresivní slova (*vylídlí, nestoudně, roztrískal, pomatenec*). Jeho styl se volně pohybuje na škále mezi věcností a básnickostí. Kamil uplatňuje svou schopnost vyjadřovat se bohatým jazykem a zároveň přesně a jasně, a to nejen při popisu a vyprávění, ale i v sebereflexivních pasážích. Do líčení svého života Kamil vkládá sebezpytující otázky, na které se snaží si odpovědět.

Tento monolog dodá čtenáři mnoho chybějících informací, je vysoce sdělný, přestože je i kontemplativní. Kamil zde popisuje dlouhý časový úsek, rekapituluje vlastně svůj dosavadní život: od svého dětství přes chození s Jitkou a její nevěru, přes pomoc sebrancům k prázdným třem letem bez nich a bez Jitky k opětovnému nešťastnému setkání s ní. Vyprávění je rámováno zmínkou o vězení, kde se Kamil momentálně nachází. Dozvídáme se o jeho duševním vývoji a o jeho pocitech.

Postava Kamila je značně psychicky nevyrovnaná a její chování je nevypočitatelné. Je to velice inteligentní a vzdělaný mladý muž, který si jasně uvědomuje, po čem touží, ale je paralyzován ve zvláštní strnulosti způsobené strachem a malostí. Na jedné straně ho vábí volnost, kterou představují sebranci, ale na druhé straně se nedokáže vysmeknout ze zaběhaného životního stereotypu, přestože jej nic a nikdo nenutí v něm takto zbaběle setrvávat. Vzdělání v něm frustrace a pocit marnosti tím, že potlačuje svoji přirozenost. Kamil je rozervanec a zbabělec, který se snaží utéct sám před sebou, přestože si je vědom, že je to nemožné. Je to člověk žijící v bludném kruhu, psychopat a duševní masochista. Není schopen opravdových citů a pokud ano, bojí se jich a zašlapává je hluboko do svého nitra, stejně tak jako

tlumí svá emocionální hnutí. Bojí se konfrontace s ostatními sebranci, bojí se, že by odhalili, jaký je. Je to vlastně nešťastný a zoufalý člověk, jakkoli se snaží nalhávat si něco jiného. Se sebranci by tento člověk nikdy být nemohl. Není schopen hledat pravdu a jít až na dřeň věcí, jevů a citů, tak jak to dělají oni. Jsou pro něj výzva, ve které není schopen obstát.

Tento monolog patří k těm nejdelším v knize. Podává svědectví o životě a duši jednoho člověka, pro nějž sebranci představují něco lákavého a zároveň ničivého. Vidíme, jak Jitka a sebranci nepřímo způsobili rozklad jednoho lidského osudu. Na rozdíl od postavy výrostka na rekreaci si Kamil ke svému neštěstí neuvědomí, že jeho křehkou psýché dokáže kontakt se sebranci roztrhnout a spálit.

3.3.13. Lucie (str. 97-98)

Lucie je členkou sebranců, přidala se k nim v době, kdy se toulali krajem. Dlouho s nimi nepobyla, svůj život skončila sebevraždou. Utekla z domova, nezanechavši žádný dopis na vysvětlenou. To se dozvídáme z monologu její matky.

Luciin vztah k sebrancům je podobný tomu, jaká je ona sama: nevyrovnaný až psychopatický. Pociťuje k nim směs náklonnosti a strachu, projevující se v podlézavosti a vzdoru. Mísí se v ní odvaha je opustit a zabít se, což chápe jako řeholi, se strachem ze své opuštěnosti. Myslí si, že tím by jim konečně ukázala sílu, jež se v ní skrývala a již v ní probudili. Lucie v sebrancích na jednu stranu hledá oporu a na druhou stranu se nestydí je klamat, když si uměle prodlužuje svůj (snad epileptický?) záchvat jen proto, aby ji nechali déle spát. To vše ukazuje na nevyzrálou její povahu a tím i nevyzrálou a zmatenou vztahu k nim. Útěk je základním hnacím motorem Luciina jednání. Tuto tendenci unikat má společnou s více sebranci. Jak píše P. Bílek „*V knize sledujeme únik směrem k určitému cíli spíš než před něčím, i když ani tato motivace tu nechybí.*“ (1993).

Monolog Lucie je podán ve formě prózy, literární druh je lyricko-epický. Vzhledem k neuspořádanosti a nejednoznačnosti monologu jej nelze jednoznačně žánrově definovat, nejbližší má snad k proudu vědomí. Luciiny myšlenky tékají od jejího záměru spáchat sebevraždu k vlastnímu sebehodnocení a prolínají se se vzpomínkami na sebrance. Grafická podoba je výrazně odchylná od normy. Velká písmena na začátku věty jsou ignorována, stejně tak jako dělení textu do vět. Jiná interpunkční znaménka jako čárky a závorky jsou ale používána správně. Text se jeví jako jedna dlouhá nezačatá a neukončená věta díky tomu, že text začíná malým písmenem, nekončí tečkou a ani žádnou neobsahuje. Tento grafický projev neohrazeného toku myšlenek je také znakem proudu vědomí.

Tento projev je nepřipravený a spíše mluvený (v tomto případě mluvený vnitřním hlasem, tedy myšlený). Není určen konkrétnímu adresátovi, Lucie jej směřuje spíše k sobě samé. Ze všech stylů se nejvíc blíží uměleckému. Používá hlavně postupy úvahy, ale také popisu (popis plánu sebevraždy). Lucie používá obecnou češtinu. Nespisovnost se ukazuje jak v rovině morfologické (koncovky: *nad kterýma, něco útěšného*) i lexikální (*luftáka, bejt*); najdeme i vulgarismus (*průser*). Slovní zásoba Lucie je bohatá, používá plnovýznamová expresivní slovesa (*lebedila, vyrubali, drásá*), deminutiva (*medvídko, Vojtíška, bubínek*) a slova cizího původu (*flagelanti, hypochondrická, litanie*). Luciino líčení průběhu vlastní sebevraždy pádem auta z útesu je expresivní až naturalistické (*přelámat si ruce i nohy, pořezat s e o sklo i o plech, nebo mě rozmáčkne karoserie*). Text je celkově velmi subjektivní: Lucie píše o sobě, pro sebe, plánuje si, omlouvá se, přeje si atd.

Po obsahové stránce text čtenáře zpraví o tom, že Lucie plánuje spáchat sebevraždu, a jakým způsobem to chce provést. To, zda tento čin uskutečnila, se z tohoto monologu nedozvíme, z jiných monologů ale víme, že Lucie opravdu zahynula.

Výše popsaná fakta Lucii dobře vystihují. Je to mladá, psychicky nedospělá dívka se sklony k hysterii. Není nevzdělaná, ale vzdělání nejspíš nemá dovršené. Působí velmi labilním dojmem. Zarputilost se u ní střídá s poddajností, zkušenost s naivitou a infantilitou. Psychický stav, ve kterém monolog tvoří, je sice také lehce vyšinutý, ale je asi lepší, než v jakém se ocitá při svých záchvatech. Osobnost Lucie byla zřejmě zdeformována již v dospívání její matkou (viz monolog Luciina matka) a nyní Lucie jen sklízí plody této pokrývající výchovy. Sebranci jsou pro ni jen další přestupní stanici na cestě za šílenstvím a sebevraždou. Lucie je prototyp blázna, ale ne blázna-šaska, který je vlastně moudrý a rafinovaně si utahuje z mocnějších. Je spíše bláznem nešťastným, těkajícím a sebedestruktivním.

Luciin monolog čtenářům odhaluje zjitřené nitro jedné ze sebranců. Vyznívá jako děsivá ozvěna způsobená jiným monologem, a to její matky. Lze tak sledovat konsekvenci příčin a následků. Tento monolog, ač krátký, působí čtenářsky silně. Zároveň ale prokazuje sebrancům jako takovým medvědí službu. Čtenáře napadají otázky, zda náznaky šílenství, zde projevené, je osudem všech sebranců, nebo je taková jen Lucie sama? Nebo jsou sebranci bandou bláznů a lidských odpadlíků?

3.3.14. Pověřenec ministerstva osvěty a vnitřního pořádku (oběžník); (str. 106-107)

Tato osoba se k sebrancům vztahuje ojedinělým způsobem: nepřímo napomohla jejich vzniku jako skupiny a fenoménu vůbec. To je vlastně kontraproduktivní výsledek, protože tato osoba, nebo spíš instituce, z jejíhož pověření ona tento oběžník napsala, touží podobné individuality potírat.

O osobním vztahu tohoto pověřence k sebrancům se dá jen spekulovat. Zčásti proto, že (jak už napovídá název jeho funkce: pověřenec), je pouze pisatelem těchto myšlenek, ne jejich nositelem, a zčásti proto, že sebranci jako skupina vznikli až poté, co byl tento oběžník napsán. Vztah k jednotlivcům deportovaným do Kabonínského ústavu, ztotožňuje-li se pověřenec s tímto textem, je nadřazený a pohrdavý. Tyto jedince, kteří něčím vystupují z řady, považuje za úchylné a proto nebezpečné a samozřejmě převychování zasluhující.

Tento oběžník je útvarem stylu prostě-sdělovacího, konkrétně jde o administrativní sdělení. Obsahuje úvodní oslovení, hlavní vyjádření členěné do dvou odstavců a je zakončen apelem na čtenáře. Poslední krátký odstavec je notickou informačního rázu. Po grafické stránce stojí za pozornost pouze velká písmena a čísla, značící zkratku instituce a typ doporučovaného sešitu.

Stylisticky by text měl dle svého, v nadpisu anoncovaného, charakteru (oběžník) být útvarem stylu prostě-sdělovacího, avšak není tomu tak. Je natolik pokroucen ideologií, že se jeho základní funkce – sdělení, komunikace – ztrácí pod nánosem jazykových prostředků sloužících k agitaci a manipulaci a do sebe zahleděného patosu, jenž by rád evokoval básnickost. K této nevhodné poetizaci pisatel oběžníku užívá několikerych prostředků. Používá paronomázie, tzn. v rámci jedné věty kupí slova se stejným kořenem, ale s různými předponami a lišícím se významem (*Hrabyně, Rabyně; volního, mimovolního; trdomyslný, hlubokomyslný, velkomyslný; hnutí, pohnutí; pupeny, lupeny; odchylně, úchylně, náchylně*). Tím dosahuje jistého vnitřního rýmu (ovšem v útvaru, kde rým nemá své místo). Dále opakuje skupiny slov, jako by ignoroval možnost používání zájmen či opisu (*neumí doslovně a pohotově opakovat to, co vy mu pohotově a doslovně přednášíte*), což se jeví jako další nezdařilý pokus o verš. Opakováním jako by chtěl pisatel dosáhnout naléhavosti, vzbudit v čtenáři pozornost a vrýt text do jeho paměti. Pseudopoetičnosti je dále dosahováno použitím básnického výraziva (*malebné, půvabné, protkané mlhami*). Text chce jistě dosahovat i funkce ideologicky-agitační. Povaha textu velmi silně připomíná (ač není přítomen žádný konkrétní časový či politický údaj) hantýrku reálného socialismu, jíž náš národ tak dobře zná z let minulých, hlavně z let padesátých a z období normalizace. Ukazuje na to volba slov a slovních spojení (*bedlivě sledovali, kádr odvážných a neúprosných pracovníků, bdělost a soustavnost, vyřazených živlů, soustředění asociálních jedinců* atd.). Také používání zkratk a značek

sebranců, rozhodla jejich případ zmapovat a zpracovat. Za tímto účelem požádala o pomoc svého bývalého „spolusebrance“ Vojtu.

Vlastě se způsob života sebranců velice zamlouval. Při soužití s nimi okusila krajní zážitky a pocity. Měla pocit, že hledají pravdu, a život s nimi jí připadal jako moře. Osobní vztah měla vůči všem z nich skoro stejný. Nezamilovala se konkrétně do jednoho člověka, ale přijímala erotiku a náklonnost všech stejnou měrou, vnímala je jako formu rozhovoru. Sebranci probudili její naturální stránku: bezstarostnost a volnost, ale i krutou sílu a nelítostnost. Kvůli utajení toho, co po sebrancích po přepadení Peroutkou a jeho pomahači zbylo, neváhala jednat chladnokrevně a násilně: podpálila Strž a odpravila svou sestru-dvojče, aby se po zbytek života mohla vydávat za ni. Tento fakt ji nijak nermoutí, dokonce si jej před sebou dokáže hravě obhájit.

Tato promluva Vlasty je zajímavá tím, že se jedná o vnitřní dialog. Postava sama sobě klade otázky a vzápětí si na ně odpovídá. Tím, že sama sebe nejlépe zná, dokáže tyto otázky klást efektně, těsně „na tělo“. Tyto otázky mají vnitřní logickou návaznost, proto nám odpovědi na ně dávají téměř ucelený obraz příběhu. Vlasta se cíleně ptá sama sebe tak, aby určité pasáže historie sebranců objasnila či vyplnila, ať už pro sebe, či pro čtenáře. Otázky jsou krátké a věcné, mnohdy jednoslovné. Slovesa v těchto dotazech jsou ve tvaru první osoby jednotného čísla, což může nezkušenému čtenáři připadat, jako by Vlasta tyto otázky od někoho dostávala a pak si je v duchu jen opakovala sama pro sebe, než na ně odpoví. Není tomu tak. Vlasta se snaží probudit svou paměť, a proto místo klasického způsobu vyprávění volí tuto formu interview, i když jej musí dělat sama se sebou, poněvadž nikdo jiný, kdy by se takto uměl ptát, již nezbyl. Graficky text vypadá jako běžný rozhovor: otázku vždy přímo bez odsazení následuje odpověď, po ní je jeden řádek volný. Délka odpovědí se rozpíná od jednoho slova po celou stránku.

Jazykově je tato promluva na vysoké úrovni. Je celá spisovná, dobře vystavěná, vyvážená, nenalézáme chyby na žádné z jazykových úrovní. Používá neutrální slovní zásobu. Je to jazyk vzdělané a sečtělé osoby. Stylisticky jsou příznačné snad jen krátké jednočlenné odpovědi. V nich vyvstává na povrch Vlastina věcnost a stručnost, záměr jít přímo k jádru výpovědi.

Vlasta je žena mimořádných, nezvyklých kvalit. Je drsná, násilná a chladnokrevná, ale i rozumně uvažující a po svobodě toužící žena. Mezi sebranci byla považována za „skalní členku“, člověka zvyklého na nepohodlí. Vlasta je až děsivě adaptabilní a upřímná, žádná situace ji neuvede v bezradnost.

Její promluva je ve srovnání s ostatními velmi dlouhá, Vlasta v ní shrnuje svůj osud i osud sebranců. Čtenáři je mnohé objasněno.

3.3.16. Pouliční zpěvák (str. 116-119)

Charakter tohoto monologu, jenž je v knize zařazen jako poslední, je výrazně jiný než monologů ostatních. Jeho mluvčí je velice těžko definovatelný, co se týče časového a místního zařazení. On sám, tedy pouliční zpěvák, ji nazývá starou a divnou historií. Tento mluvčí má k sebrancům snad nejdál ze všech promlouvajících postav. Nejenže sebrance osobně nejspíš vůbec neznal, ale dokonce možná ani nežil v jejich době, pouze o nich slyšel různé zkazky a vyprávění.

Jejich příběh pro něj osobně funguje, podobně jako pro průvodce Ledažinského zámku, jako atraktivní látka, jejíž převypravování mu slouží k obživě. Tuto látku chápe jako jakoukoli jinou, dostatečně lidovou, provokující a kontroverzní, tedy pro posluchače poutavou. Jeho osobní vztah je možný vysledovat pouze k látce sebranců jako takové, tedy na rovině mýtů, fám a pověstí o nich. Avšak k nim samotným osobní vztah nejspíš nemá.

Tento monolog je zvláštní především tím, že je psán ve formě vázané poezie. Konkrétně jde o žánr kramářské písně, což je veršovaný útvar určený k hlasitému přednesu, ať už recitací či zpěvem, často za doprovodu nějakého hudebního nástroje. Bývá prezentován menšímu až střednímu počtu lidí, spíše z nižších lidových vrstev na veřejných prostranstvích jako je trh či náměstí. Není proč se domnívat, že je tomu zde jinak. Tato kramářská píseň se skládá z šestnácti čtyřverší, jež jsou psána čtyřstopým trochejem. Mezi jednotlivé sloky jsou vkládány zpěvákovy komentáře, psané v próze, jež slouží k udržení kontaktu s lidmi. Komentuje zde nejen děj samotné písně, ale i děj mezi posluchači a dává v nich i pokyny své družce. To navozuje dojem autentičnosti, tedy toho, že tato píseň někdy opravdu byla před lidmi přednášena. Co se týče grafické podoby, veršované sloky písně jsou umístěny na střed a řazeny pod sebe. Nepravidelně, někdy po jedné, někdy po čtyřech slokách je mezi ně vkládán zpěvákův několikařádkový komentář. Tato nepravidelnost působí dojmem spontaneity.

Koherentně s funkcí tohoto žánru je zde užito jazyka, a to jeho nespisovné, mluvené vrstvy. Nespisovnost se objevuje jak v rovině lexikální (*hajzla, majzla, flek, fuseklí*), tak morfologické (*oblíkali, ňáká, řek, dobrej*). Vulgarismům se mluvčí vyhýbá: místo aby z úst vypustil slovo označující soulož, použije třikrát za sebou jdoucího citoslovce *tfuj*. Sémanticky to značí vyhnutí se nějakému tabu, zároveň to ukazuje na pokrytectví mluvčího i posluchačů. Jde o věc, o níž by všichni rádi slyšeli, ale navzájem se to bojí si přiznat. Raději tuto lidskou činnost sníží na něco odpudivého a zpěvák ji označí citoslovcem vyjadřujícím znechucení. Jedna sloka je kvůli erotickému tématu dokonce zpěvákem vypuštěna, což posluchačům oznámí ve svém

komentáři. Odvolává se na instituci zemského výboru (jež tehdy v jeho očích prezentovala veřejnou morálku), což působí komicko-hořkým dojmem.

O postavě zpěváka toho mnoho nevíme. Je to muž neurčitého věku, spíše nevzdělaný, ale zkušený, se sklonem ke komediantství. Slovesně zdatný, vtipný, pohotový. Žije asi volným až kočovným způsobem, čímž připomíná samotné sebrance. Dokonce se nedá vyloučit, že kdysi byl jedním z nich (tím, že by sám o svém soužití s nimi zpíval kramářskou píseň, podporoval by mytizaci a historizaci sebranců, čímž by vlastně chránil svou identitu před prozrazením); šlo by však o spekulaci. Tato postava je o něco matnější než ty ostatní v románu *Sebranci*. Na předvedení sebe sama mu totiž v krátkých komentářích mnoho místa nezbyvá. Je tím nejzáhadnějším a nejmytičtějším vypravěčem celé knihy. Čtenáři nic neulehčuje, spíše jej svádí k otázkám. Kdy se celá historie odehrála? Vždyť žánr kramářské písně, ač stále známý, má svůj zenit, datovaný do 16.-19.století, již dávno za sebou. Jde tedy o parodii tohoto žánru? Či je to snaha o jeho znovuvzkříšení?

Tento monolog je v knize poslední, a proto by měl nějak shrnovat, završovat, či vysvětlovat ty předchozí. K tomu ale nedochází, ba naopak. Ještě zvyšuje dojem časové neurčitosti a celkové záhadnosti historie sebranců. Vidím v tom jasný autorský záměr: čtenáři, domysli si sám, do jaké míry je příběh skutečný a jaké je jeho poselství.

4. Závěr

Doufám, že se v mé práci podařilo vystihnout a popsat stylistické odstíny ve vyjadřování šestnácti jednotlivých mluvčích v knize *Sebranci* a v souvislosti s tím také vykreslit jejich pravděpodobný psychologický profil. Při práci na splnění těchto cílů jsem se snažila využít svých znalostí o literárním účinku určitých jazykových prostředků, dílem jsem se musela spoléhat i na svou čtenářskou percepci a jazykový cit. Snažila jsem se sice nepřiklánět se na stranu jednoho či druhého mluvčího a potlačit své sympatie či antipatie, avšak nemohu vyloučit, že se mi to nepodařilo tak dobře jako autorům knihy. Také doufám, že má práce zprostředkuje a přiblíží těm, kdo ji budou číst, nejen charakter jednotlivých postav a jejich monologů, ale i svět sebranců jako takových. Snažila jsem se také zasadit tuto knihu do českého společensko-kulturního kontextu a tím objasnit okolnosti jejího vzniku. K práci připojuji klíčové pojmy, které se k dílu vztahují.

5. Použité zdroje

- BÍLEK, Petr. Předmluva v knize *Sebranci*, Favia Fiesta. Praha, 1993.
- BÍLEK, Petr. Doslov ke knize *Scény z mužského života*, Hynek. Praha, 1996.
- BRATRŠOVSKÁ, Zdena, HRDLIČKA, František. *Sebranci*. PROTIS, Praha, 2007.
- BRATRŠOVSKÁ, Zdena, HRDLIČKA, František. *Zpráva o Bílém divadle*. H&H, Jinočany, 1998.
- DOLEŽALOVÁ, Martina. *Bílé divadlo, aneb alternativní divadelní scéna, která unikla naší pozornosti, a její ohlas v literatuře*. [s.l.], 2005. 34 s. Pedf UK. Vedoucí ročníkové práce František Hrdlička.
- HONZÍK, Jiří. Doslov ke knize *Sebranci*. PROTIS, Praha, 2007.
- JANOUŠEK, Pavel. Nikolové Šuhajové sebranci. *Tvar*. 1992, č.46, s.2.
- JANÁČEK, Pavel. Staronový prostor beletrie: Sex, incident, experiment, *Literární noviny*. 24.září, 1992, s.15.
- SUK, Jan. Bratršovské a Hrdličkovi Sebranci potřetí. *Portál české literatury* [online]. 2008 [cit. 2009-04-06].
- Wikipedie : Otevřená encyklopedie* [online]. 2009 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%BDtus>>.

6. Resumé

6.1. Česky

Tato bakalářská práce se zabývá stylistickým a psychologickým rozrůzněním monologů postav v knize *Sebranci* napsané F. Hrdličkou a Z. Bratršovskou. Úvodních pět kapitol slouží k tomu, aby představily čtenáři základní rysy této knihy a aby jej uvedly do problematiky jejího vzniku a charakteru. Vysvětlují, kdo jsou sebranci, popisují vznik knihy v návaznosti na Bílé divadlo a zdůrazňují mytologičnost jejich příběhu. Představují charakter a funkci jednotlivých monologů a dále uvádím mnou zvolenou strukturu jejich rozboru. Následuje šestnáct monologů, jež jsem podle této struktury rozebrala po stylistické a psychologické stránce. Ty jsem vybrala z celkových třiceti šesti monologů obsažených v knize tak, abych postihla jejich hlavní typy. Při tomto rozboru jsem používala metody analýzy a následné syntézy. V primárním textu monologů jsem vyhledávala a klasifikovala stylistické jevy, z nichž jsem pak vyvozovala pravděpodobný psychologický profil té které postavy. K práci je připojen seznam klíčových slov, která charakterizují dominantní tematické body knihy *Sebranci* i této mé práce.

6.2. Anglicky

This bachelor study deals with the stylistic and psychological diversification of the monologues of the characters in the book *Sebranci* written by F. Hrdlicka and Z. Bratršovská. The first five chapters are to show the reader the basic features of this book and to introduce them further into the matter of its formation and character. It is explained who sebranci (which could be translated as *ragtag*) are. There is also described how the origin of the book is connected with the White Theatre. Then the mythology in the nature of the story is emphasised. The character and function of the particular monologues in this study is introduced as well as the chosen way of building their structure. Then the stylistic and psychological analysis of the sixteen chosen monologues follows. I have chosen these out of the total thirty six in that way so that I could capture the main types. I used analytic and synthetic methods here. I searched and classified the stylistic phenomena in the original text of the book and from these I tried to infer the probable psychological profile of the speaking character. The list of the key words which characterise dominant topics of the book *Sebranci* is attached.

7. Klíčová slova

- ❖ Agrese
- ❖ Autorský záměr
- ❖ Autenticita
- ❖ Bílé divadlo
- ❖ Fáma
- ❖ Komunita
- ❖ Monolog
- ❖ Morálka
- ❖ Mozaikovitost
- ❖ Mýtus
- ❖ Odlišnost
- ❖ Paralelní život
- ❖ Partnerský vztah
- ❖ Poznání
- ❖ Psychologie postavy
- ❖ Prorůstání reality s literaturou
- ❖ Různost
- ❖ Sebranci
- ❖ Strach
- ❖ Styl použitých jazykových prostředků
- ❖ Svědectví
- ❖ Svoboda
- ❖ Úhel pohledu
- ❖ Útěk
- ❖ Volnost

8. Obrazová příloha

Foto autorské dvojice: Zdena Bratršovská a František Hrdlička

(zde: *VSAJ*, PN 627-111-074) se v té době těšilo veliké oblibě. Dále apelování na bratrskou pospolitost (*bratři vychovatelé, přátelé učitelé, sestry pomocné pracovnice*) a snaha vyloučit ze svého středu všechny, kdož se byt' jen minimálně vymykají (vyřazených živelů). I v rovině sémantické najdeme nesrovnalosti – části textu si odporují (*méněcenným jedincům, neboť i oni jsou rovnoprávními členy*) a najdeme zde i oxymóron (*sní při bdění, bdí při spaní*), jež spíš než k poetické hodnotě přispívá k zesměšnění jevu a jejích nositelů. Text je však spíš směšný sám o sobě díky výše popsáným rysům. To vše je dáno ideologickou povahou tohoto oběžníku. Nicméně nelze vyloučit, že autoři knihy chtěli v tomto textu ukázat jazyk jakéhokoliv demagogického politického režimu obecně, že věc nahlíželi principiálně a ne konkrétně časoprostorově.

Fakticky vzato se z textu dozvídáme, že ministerstvo pověřuje pedagogy, aby sledovali neobvyklé sklony a chování svých žáků, zapisovali si je (do daného a k tomu určeného typu sešitu) a poté tyto nepřizpůsobivé studenty vybrali k převozu do převýchovného ústavu v Kaboníně. Paradoxní je, že jako neobvyklé je podle této vyhlášky hodnoceno leccos, a proto se vtírá otázka, kolik osob vlastně bude k převozu vyselektováno a zda se do kabonínského nápravného objektu vůbec vejdou.

Osoba, jež tento oběžník vymyslela a sepsala, má spíše vyšší vzdělání, související s jejím postavením na ministerstvu. Určení pohlaví a stáří je nesnadné, avšak co je nasnadě, je jeho loajalita k režimu a zkušenost v této práci. Tato osoba možná má zjevné literární (poetické) ambice, jež v tomto případě uplatňuje tam, kde nemá.

Funkce tohoto monologu pro celek je zvláštní tím, že – chronologicky vzato – nastartovala události vedoucí k vzniku sebranců. Netvrdím, že je pro to nutným předpokladem, sebranci by byli možná vznikli i bez tohoto oběžníku. Monolog je přesto umístěn ke konci knihy, což přispívá k jeho účinu – na tomto místě je víc nečekaný a tedy šokující.

3.3.15. Asi Vlasta, po letech (str. 107-116)

Vlasta, jež je pravděpodobnou mluvčí v této kapitolce, byla jednou ze sebranců. Je to mladá dívka ve věku přes dvacet let, jež nedokončila vysokoškolská studia. Přidala se k nim náhodně, ne cíleně. Oni objevili ji a vybídli ji, aby se k nim připojila. Nemajíc před sebou žádné kloudné životní vyhlídky (stagnující vztah, vyloučení ze školy, neperspektivní práce), nechala se sebranci k volnému životu snadno zlákat. Myslela si, že tím odsune řešení svých problémů. To už bylo v době po jejich útěku z Kabonína. Z této její promluvy vyplývá, že se v době jejího pronesení, tedy snad až dlouho po éře